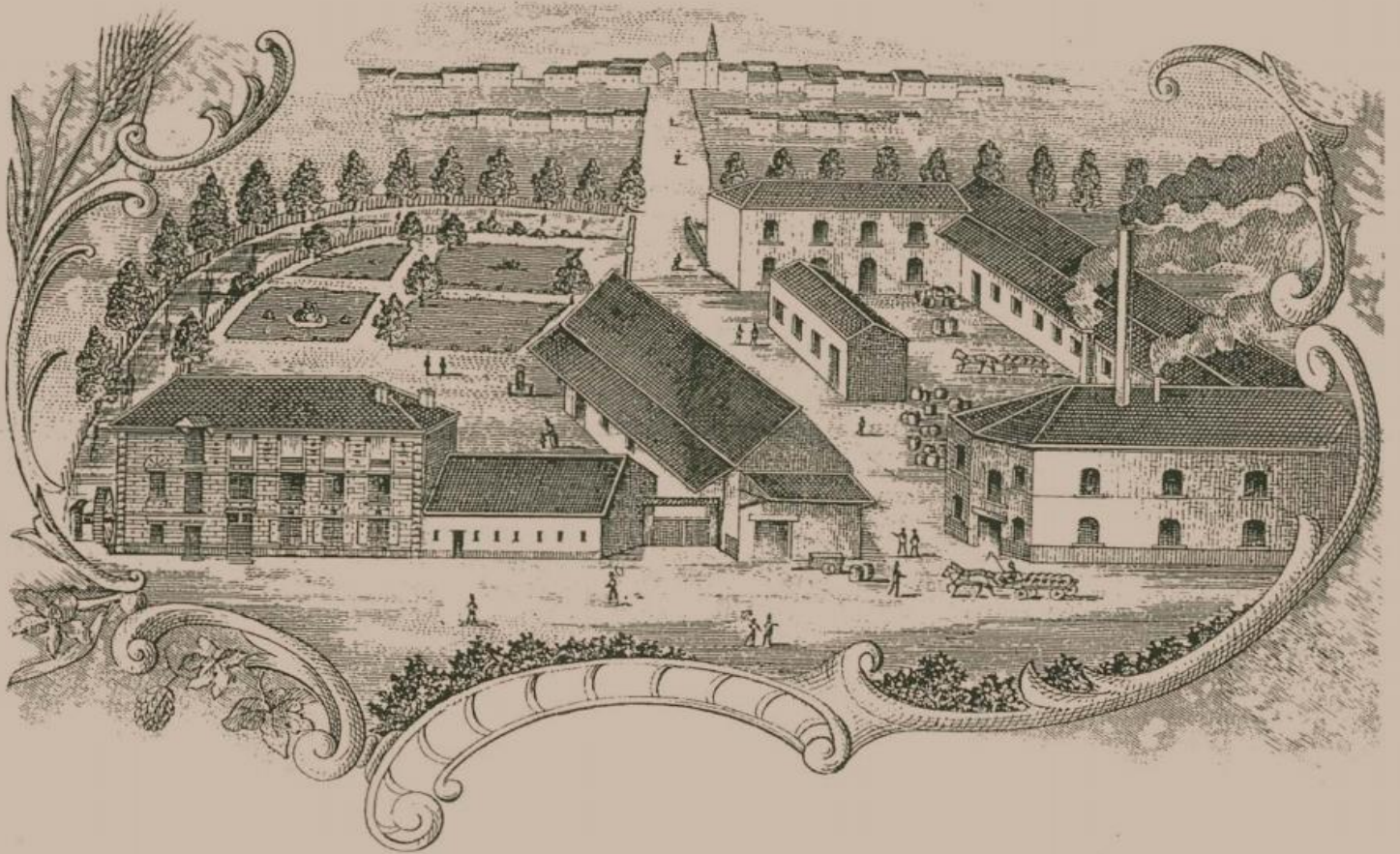

En het dorp zal duren ...

Dworp - De papiermolen en de nieuwe brouwerij Winderickx.

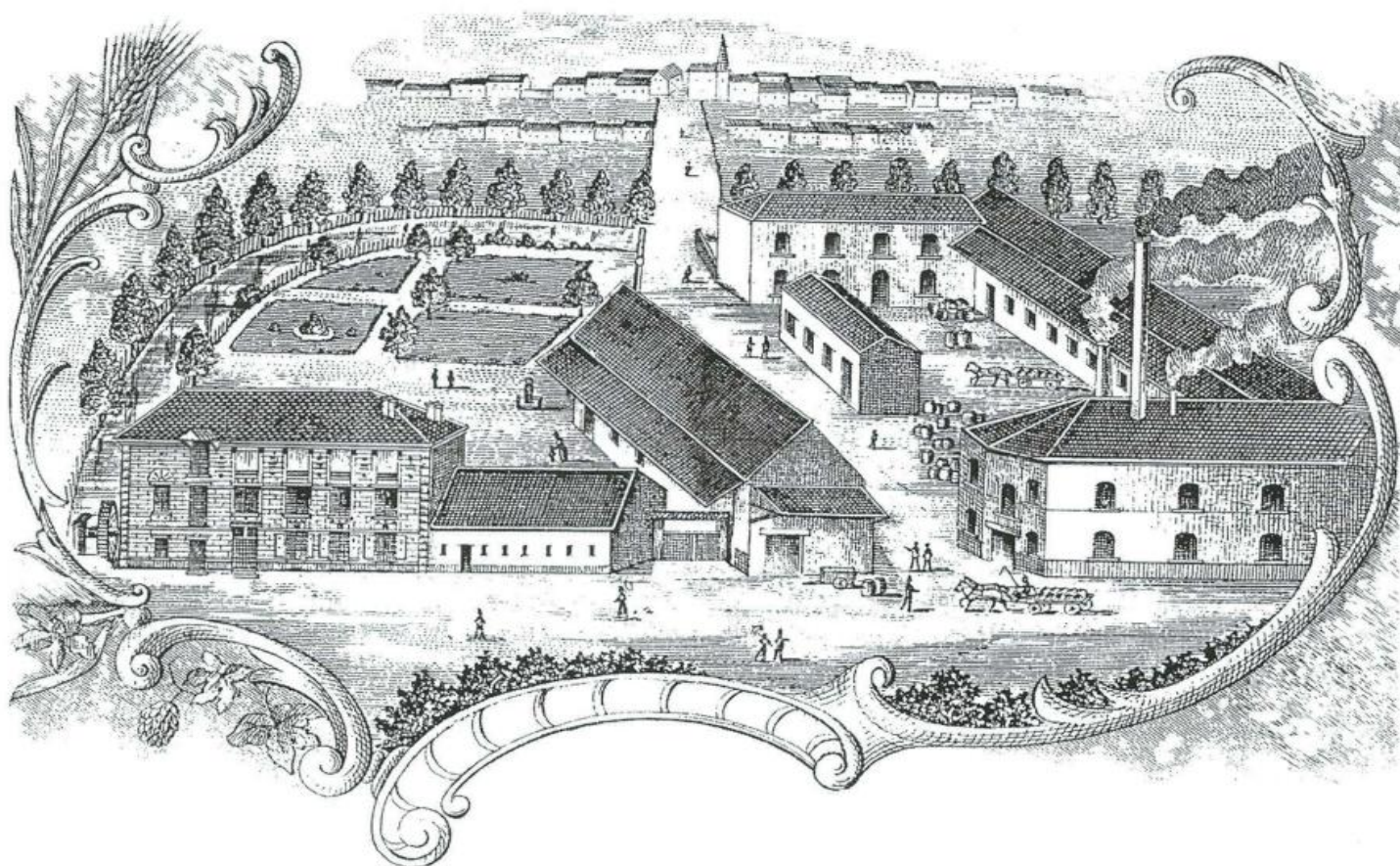
Litho omstreeks 1894

nr 5 - januari/maart 2000

trimestrieel tijdschrift van het heemkundig genootschap
"van witthem" beersel

En het dorp zal duren ...

Dworp - De papiermolen en de nieuwe brouwerij Winderickx.
Litho omstreeks 1894

nr 5 - januari/maart 2000

trimestrieel tijdschrift van het heemkundig genootschap
"van witthem" beersel

Inhoud

INHOUD	4
TEN GELEIDE H. PARTOUS	5
HET REKENINGBOEK VAN JAN VANDERVELDEN DEEL 3 J. BRASSINE	6
VOORoudERS ... GEVONDEN ? DEEL I M. DESMEDT	20
"BOERKENS", EEN BAKSTEEN VAN EIGEN BODEM J. DE GELAS	39
BOUWEN IN DE 19DE EEUW HET VERHAAL VAN DE BOUW VAN EEN SCHUUR E. WINDERICKX	45
ERRATUM	53
COLLOFON	54

Ten geleide ...

HUGO PARTOUS, schepen

Heemkunde...

In Lennik was er een pomp zoek. Een gemeenteraadslid van de Pajotse gemeente interesseert zich voor de plaatselijke heemkunde en ontdekte de pomp op een oude prentkaart. Bij verbouwingswerken aan het gemeentehuis aldaar ontdekte hij het geschiedkundig waardevol stuk in een totnogtoe ontoegankelijk deel van de kelder.

De pomp sierde jaren geleden het gemeenteplein van Lennik maar nu ze na al die jaren bij het openleggen van het gebouw weer het daglicht zag, kreeg ze plots voeten....

Alzo kwam ze na enkele dagen terecht in een gracht op weg naar buurgemeente Gooik...

Toen ik het verhaal hoorde dacht ik aan de vele stukken die waardevol zijn en verloren gingen.

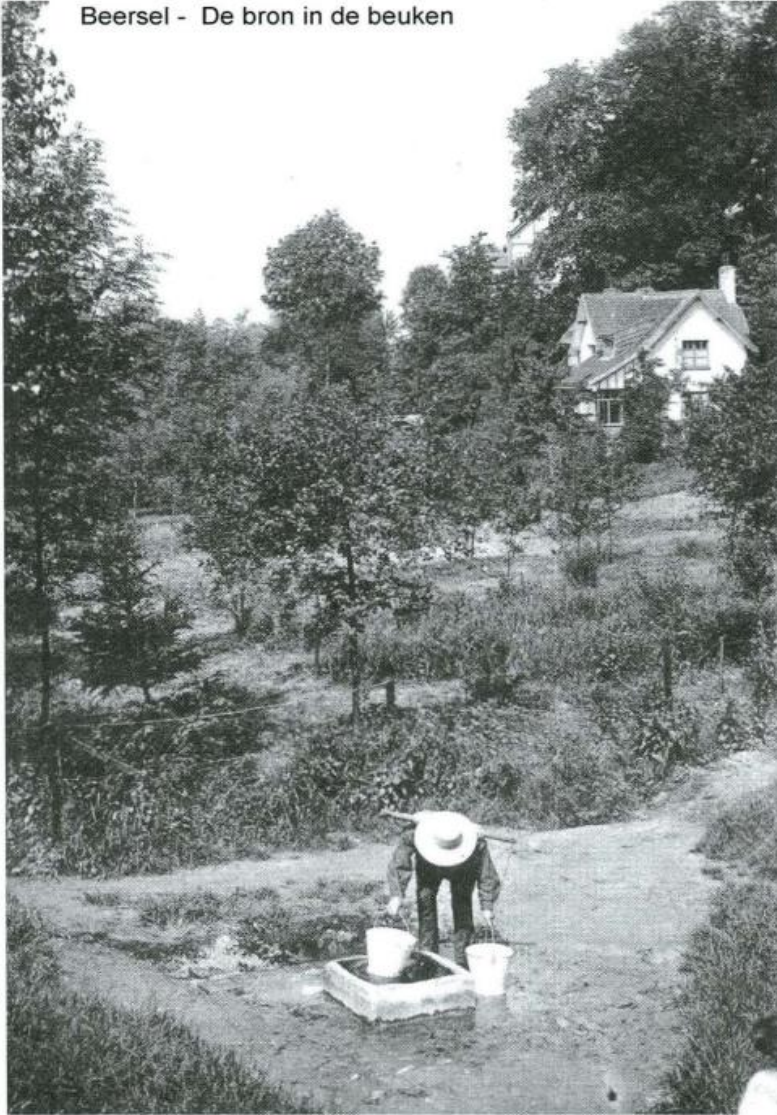
Het is ook de rol van een heemkundig genootschap om de beleidsmensen te helpen bij het opsporen van waardevolle voorwerpen en documenten. Niet zelden zijn zij door hun opzoekingswerk behulpzaam bij het tot stand komen van restauraties van historische gebouwen of sites.

Ons nog jong Heemkundig Genootschap 'van Witthem' heeft nog heelwat op het programma staan.

In deze brochure leest U de resultaten van de opzoekingen van de werkgroepen.

Beersel - De bron in de beuken

Nog dit jaar wil het Heemkundig Genootschap in samenwerking met de gemeentediensten eenvormige informatieplaatjes aanbrengen bij stukken of op gebouwen van enige historische waarde.

De toevallige bezoeker kan aldus de herkomst en de geschiedkundige betekenis lezen van een doopvont, een preekstoel, een grafzerk, een klok, een schandpaal of een bron...

Bronnen zullen in de eerstkomende weken trouwens onze aandacht krijgen. In samenwerking met de 'Watermaatschappij I.V.W.B.' wordt gewerkt aan de geschiedenis van 'het water in Beersel';

Het Heemkundig Genootschap gaat grasduinen in de archieven en wil aan de hand van oude prentkaarten en foto's een werkstuk aanbieden dat

door de scholen alvast zal geapprecieerd worden.

Als in Kosovo het water plots niet meer uit de kraantjes vloeit en de bad- en waskamers onbruikbaar worden, herinneren de beelden ons aan de tijd van 'den borre' en dat is heus nog geen eeuw geleden!

Het gemeentebestuur krijgt eventueel de suggestie om historische bronnen in ere te herstellen.

Het Heemkundig Genootschap wordt er 'waterachtig' bij en zoekt naarstig verder ...

Het rekeningenboek van Jan Vandervelden (deel 3)

JAN BRASSINE

7. De barelen

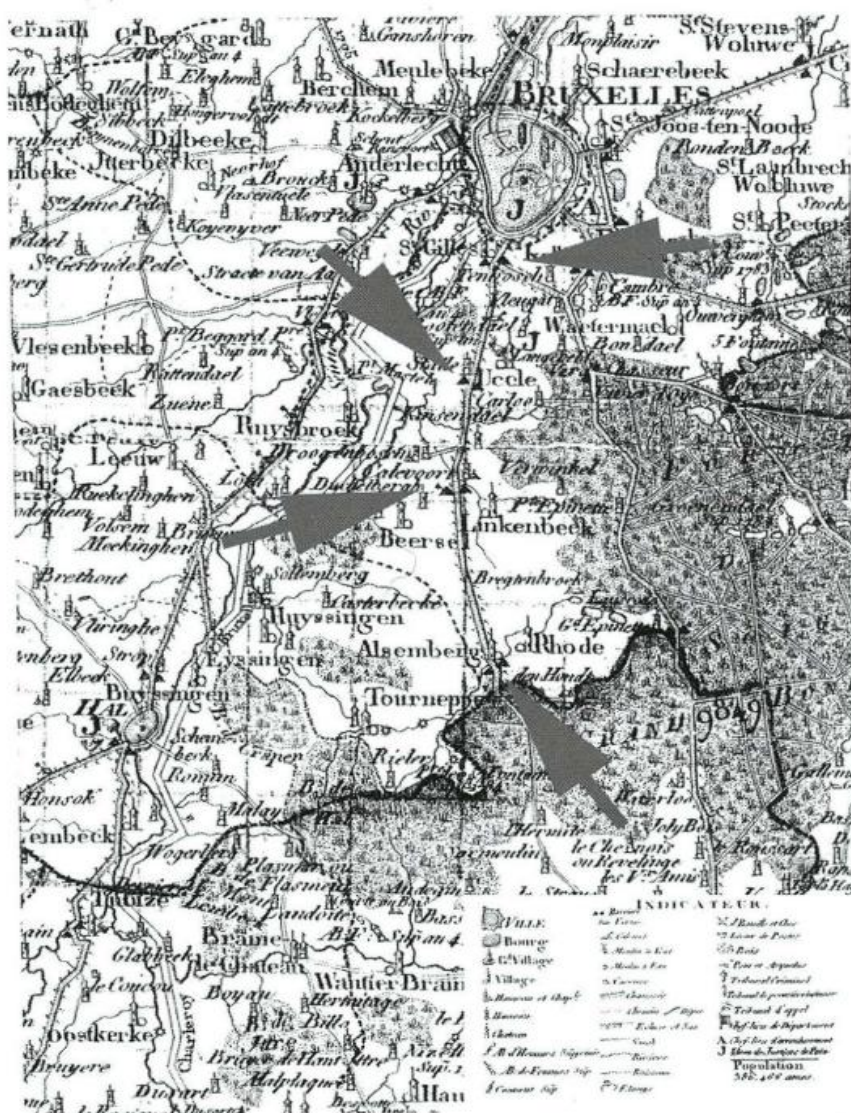
Van april 1837 tot 1849, met uitzondering van de jaren 1838 en 1847, was Jan Vandervelden pachter van de Alsebergse barelen. De eerste bevond zich, meer dan waarschijnlijk, in het begin van de Armendries, een klein gehucht langs de vroegere Brusselse Steenweg, nu Pastoor Bolsstraat, net voorbij de top van de "Kerkenberg". (De "Kerkenberg" is de naam die de oudere Alsebergenaren nog altijd geven aan de steile helling langs de Onze-

Verspagting van den bareel van Alseberg 1840
gepact voor 1000 fran daer by vyf procent
is 70 fran en gepact van januari tot 100 fran

<i>in januari onfangen</i>	<i>110 fran</i>
<i>in februarus onfangen</i>	<i>167 fran</i>
<i>in maart onfangen</i>	<i>160 fran</i>
<i>in april onfangen</i>	<i>140 fran</i>
<i>in mey onfangen</i>	<i>151 fran</i>
<i>in junius onfangen</i>	<i>159 fran</i>
<i>in julius onfangen</i>	<i>163 fran</i>
<i>in augustus onfangen</i>	<i>117 fran</i>
<i>in september onfangen</i>	<i>119 fran</i>
<i>in october onfangen</i>	<i>150 fran</i>
<i>in november onfangen</i>	<i>167 fran</i>
<i>in december onfangen</i>	<i>150 fran</i>

Rekening van de bareel "1840" (uit het rekeningboek)

nog altijd geven aan de steile helling langs de Onze-Lieve-Vrouwekerk, welke thans door de sport- en T.V.-journalisten de "Alseberg" wordt genoemd.) Waarom precies daar op de Armendries? Omdat in de uitgaven van het "Memoriael van Administratie", jaren 1843, 1849 en 1852, aanduidingen voorkomen die erop wijzen. "Depuis la maison du sieur Wijns (eigenaar van 'De rode Poort') jusqu'au premier chemin à gauche....": daar stond tot voor de Tweede Wereldoorlog de herberg "In de Rust op den Berg", gehouden door de familie De Ridder.

Kaart met aanduiding van de 4 barelen tussen Alseberg en Brussel

Maar de zin luidt verder : "... et depuis le pied de l'escalier de l'église (vers Braine- l'Alleud), jusqu'à l'origine de la route d'Alsemberg à Hal". Daar, aan de voet van de steenweg naar Eigenbrakel (de Walenberg), bevond zich een eveneens verdwenen herberg, uitgebaat door Floribert Danis: "Au repos des Wallons - Estaminet". De tweede bareel kan in deze omgeving hebben gestaan.

Voor zijn beroepsbezigheden zal Jan Vandervelden zich regelmatig naar de twee herbergen hebben begeven.

Waarom die tolbarelen? In de 18de en 19de eeuw waren de bestrate hoofdwegen niet zo stevig aangelegd als die uit het begin van onze eeuw. Hun structuur was verschillend: in plaats van kubusvormige, gebruikte men piramidale stenen die met de punt in de aarden onderlaag werden geplaatst. Na langdurige regenval en vooral als de dooi na een lange vriesperiode plots intrad, waren de wegen vaak aan een dringende herstelling toe. Maar ook bij normale weersomstandigheden leden de hoofdbanen veel onder het soms zware verkeer. Langs de Waterloosesteenweg te Rode reden geregeld kolenwagens die met acht paarden waren bespannen. Net zoals heden ten dage tolgeld moet betaald worden op sommige Europese autosnelwegen om hun bouw en onderhoud te helpen bekostigen, zo werd vroeger om dezelfde redenen aan de barelen een doorgangsrecht geheven op gespannen die de weg wilden gebruiken.

De tolbarelen werden door de overheid aan particulieren tegen een bepaalde som verpacht. Was er veel verkeer, dan was er kans op winst; in het tegengestelde geval, betekende dat verlies.

De barelen bevonden zich niet in het open veld, maar in een bebouwde kom en bij voorkeur vlak bij een drankgelegenheid.

We denken hier aan het vroegere "Café de la Barrière" gelegen te Ter Kluizen, even aan de andere kant van de taalgrens.

En daar vrachtvervoerders nooit afkerig zijn geweest van een glaasje bier en het weggeld niet noodzakelijk in de vrije natuur diende betaald te worden, kwam de bareelhouder- -herbergier over het algemeen goed aan de kost.

In het jaar 1840 noteerde Jan Vandervelden het volgende:

"Verpachting van de bareel van Alseberg gepagt voor 1400 fran daer bey vijf paercent is 70 fran en gegeven aan jancus osce 100 fran".

De tekst is zeer duidelijk. Om de bareel te houden, betaalde hij aan de provinciale overheidsdiensten, gelegen in de Eikstraat te Brussel, de som van 1.470 fr. en doordat hij niet steeds in de nabijheid van zijn bareel kon zijn, droeg hij de tolverrichtingen over aan ene Jancus Oscé, die daarvoor een jaarvergoeding ontving van 100 fr.

1840 bracht een netto winst op van 143 fr.

Een jaar voordien was de verdienste aan de zeer lage kant, nl. 12 fr., maar dat kwam doordat de verpachting zelf erg duur uitviel: 1.890 fr.

Voor de andere jaren was de opbrengst zeer positief:

1837: 219 fr.
1841: 154 fr.
1842: 254 fr.
1843 : 378 fr.
1844: 352 fr.
1845 : 208,5 fr.
1846: 52 fr.
1848: 211 fr.
1849: 481 fr.

Deze cijfers geven aanleiding tot een paar beschouwingen.

- In tijde van sociale rust en van vrede was een tolgaarderschap een renderende bezigheid, vooral indien die als bijverdienste werd beschouwd.
- De gemiddelde, intrinsieke jaaropbrengst van de Alsebergse bareel beliep ongeveer 230 fr., een gemakkelijk vergaarde winst, die gelijk was aan het jaarloon van een handlanger.
- Natuurlijk was er voor het pachten een inbreng nodig van een risicodragend kapitaal, zodat alleen gegoede burgers konden dingen naar het ambt.
- Elke maand van het jaar werden de ontvangsten nauwkeurig opgetekend. Januari en februari waren in de regel zwakke maanden, echte wintermaanden met geringe activiteit.

Door de wet van 21 juli 1860 werden de tolbarelen afgeschaft. Tot grote vreugde van de vrachtvoerders, naar het schijnt....

8. De levensduurte

Eerder is al gewezen op de lage inkomens van de werklui. Het dagloon van een houthakker, een soort van seizoenarbeider, bedroeg ongeveer 1,30 fr. ongeveer. Een bevoegd arbeider in een plaatselijke fabriek daarentegen kon tot 330 fr. per jaar verdienen, terwijl een knecht net de helft ontving. Vrouwen en kinderen werden nog slechter betaald!

Een gemiddeld jaarloon van een goed werkmans berekenen is niet gemakkelijk. Maar steunend op ernstige bronnen, durven we het hoger aangehaalde cijfer, zijnde 330 fr., neerschrijven.

Een jaarlijks gezinsbudget beramen is nog lastiger, daar heel wat factoren dit konden doen toe- of afnemen: de grootte en samenstelling van het gezin, de aanvullende lonen van de echtgenote en van de kinderen (of kind), de oppas van een van de grootouders of ander familielid, het bezit van een eigen huisje, de oppervlakte van de tuin en van de weide, de teelt van een paar schapen en van pluimvee, de pacht van een strook land, de goede of slechte gezondheidstoestand van de huisgenoten, enz....

Een gezin bestaande uit vijf personen, gehuisvest in een eigen, bescheiden woning en beschikkend over een inkomen van 450 fr. per jaar, mocht zich gelukkig achten tot de bevoorrechte laag van de landelijke arbeidersklasse te behoren.

Uit verschillende geschiedkundige studies blijkt dat de voeding het belangrijkste deel van het budget opeiste: de helft tot drie vierde. En nochtans bood het dagelijkse menu van de gewone burger niet te veel variatie. Het was voornamelijk samengesteld uit aardappelen, zwaar te verteren brood en cichoreikoffie. 's Zondags kwam er een stukje vlees op tafel. Tijdens de rampjaren 1845 - 1850, toen de aardappelen wegens hun schaarste een luxeproduct waren geworden, steeg de broodprijs tot ongekende hoogten: één kilo brood kostte de arbeider de helft van zijn dagloon!

Maar ook kleding, schoeisel en verwarming knaagden een goed gedeelte van het jaarlijkse inkomen weg.

Gedurende de eerste decennia van het jonge koninkrijk België kenden onze voorvaders behorende tot de volksklasse zeer zeker welstand noch weelde.

Deze bedenkelijke toestand wordt enigszins belicht door

een opgave van een aantal detailprijzen die in HET REKENINGENBOEK sporadisch voorkomen en dus voor Alseberg en omgeving gangbaar waren.

Buiten beschouwing laten we vanzelfsprekend de kwaliteit van de te koop gestelde goederen, evenals hun afmetingen, gewicht en ouderdom, de degelijkheid van de aangeboden diensten en de grootte van de te koop en te huur gestelde gebouwen.

Een mansjas : 3 fr.

een 'snudenk' (grote halsdoek voor vrouwen) : 3 fr.

een paar vrouwenschoenen : 3,50 fr.

een vrouwschort : 3,50 fr.

een vrouwenjurk : 8 fr.

biersoorten: zie hoofdstuk 5.:

Brouwerij en bierhandel

een vaars : 70 fr.

een halfvolwassen zwijn : 16 fr.

slachten en branden van een zwijn : 2 fr.

een hond : 1,50 fr.

een sister (1/4 hl) haver : 3,50 fr.

een sister (") gerst : 6 fr.

een bos hooi : 0,30fr.

honderd mutsaards : 8 fr.

een beuk : 30 tot 35 fr.

aankoopsom van een in het centrum van het dorp gelegen werkmanswoning : 750 fr.

jaarhuur van een in het centrum van het dorp gelegen werkmanswoning : 60 fr.

jaarhuur van een grote schuur : 40 fr.

jaarhuur van een schuurtje : 5 fr.

verzekering van een doorsneewoning : 2 fr.

prijs van het schilderen van het houtwerk van "De Zwaan" en van twee woningen behorende aan Jan Vandervelden (1845):

20 vensterluiken,

10 ramen,

4 buitendeuren,

1 grote poort,

4 binnendeuren,

2 canapés,

1 buffet,

1 horlogekast,

1 muur:45 fr.

De ontleding van deze prijzentabel leidt tot de vaststelling dat de fabrieksarbeider- kostwinner, die niet over een eigen huisje beschikte, zijn zonen noch dochters een toekomst kon bezorgen, dat de aankoop van een degelijk kledingstuk voor zichzelf en voor de zijnen niet tot de mogelijkheden behoorde, evenmin als het aanleggen van een kapitaaltje, hoe klein ook.

Deze toestand zou tot het begin van de 20ste eeuw nagenoeg onveranderd blijven.

9. De rentenier

De steller van HET REKENINGENBOEK heeft vaak naaste leden uit zijn familiekring zien verdwijnen, meestal op jeugdige of zelfs zeer prille leeftijd. Hun heengaan bezorgde hem leed en huiselijke kommer.

¹⁸⁷⁰
 den 14 december de W^e Sturbaussier betalt tot Sⁱ andris 1870 40 fran
 den 18 december
 J^B gysels betalt tot Sⁱ andris 1870 210 fran
 den 29 januari 1871
 de W^e jacobus merckx betalt tot Sⁱ andris 1870) 60 fran
 den 31 duto 1871
 joannus debusscher betalt tot Sⁱ andris 1870) 40 fran
¹⁸⁷¹
 den 17 december de W^e Sturbaussier betalt tot Sⁱ andris 1871) 40 fran
¹⁸⁷²
 den 1 januari J^B gysels betalt tot Sⁱ andris 1871) 210 fran
 den 6 duto de W^e jacobus merckx betalt tot Sⁱ andris 1871) 60 fran
 den 4 augustus joannus debusscher betalt tot Sⁱ andris 1871) 40
 den 22 december de W^e Sturbaussier betalt tot Sⁱ andris 1872) 40
 den 6 januari 1872 J^B gysels betalt tot Sⁱ andris 1872) 210 fran
 26 januari de W^e jacobus merckx betalt Sⁱ andris 1872) 60 fran
 2 maart joannus debusscher betalt tot Sⁱ andris 1872) 40

Inkomsten voortkomend uit de verpachting van gronden te Dworp
 (uit het rekeningboek)

In dit opzicht werd hij door het lot zeker erg getroffen, terwijl het hem in zijn beroepsleven goed ging.

Welke handel hij ook dreef, welk ambacht of welke functie hij ook uitoefende, alles bracht winst op. En die winst investeerde hij in eigendommen die hem jaarlijks een fatsoenlijke rente bezorgden.

Toen hij in 1839 "De Zwaan" kocht, werd hij meteen eigenaar van twee woonhuizen en een "hof".

Op het kadasterplan van Alsemberg - sectie B, opgemaakt in 1832 volgens de "Atlas Cadastral Parcellaire" van P.C. Popp, droeg het eigendom de perceelnummers B 40, B 40 bis, B 40 ter en B 41.

B 40: duidde de herberg aan met bijgebouwen en een open ruimte;

B 40 bis: een woonhuis;

B 40 ter: een tweede woonhuis;

B 41: de tuin.

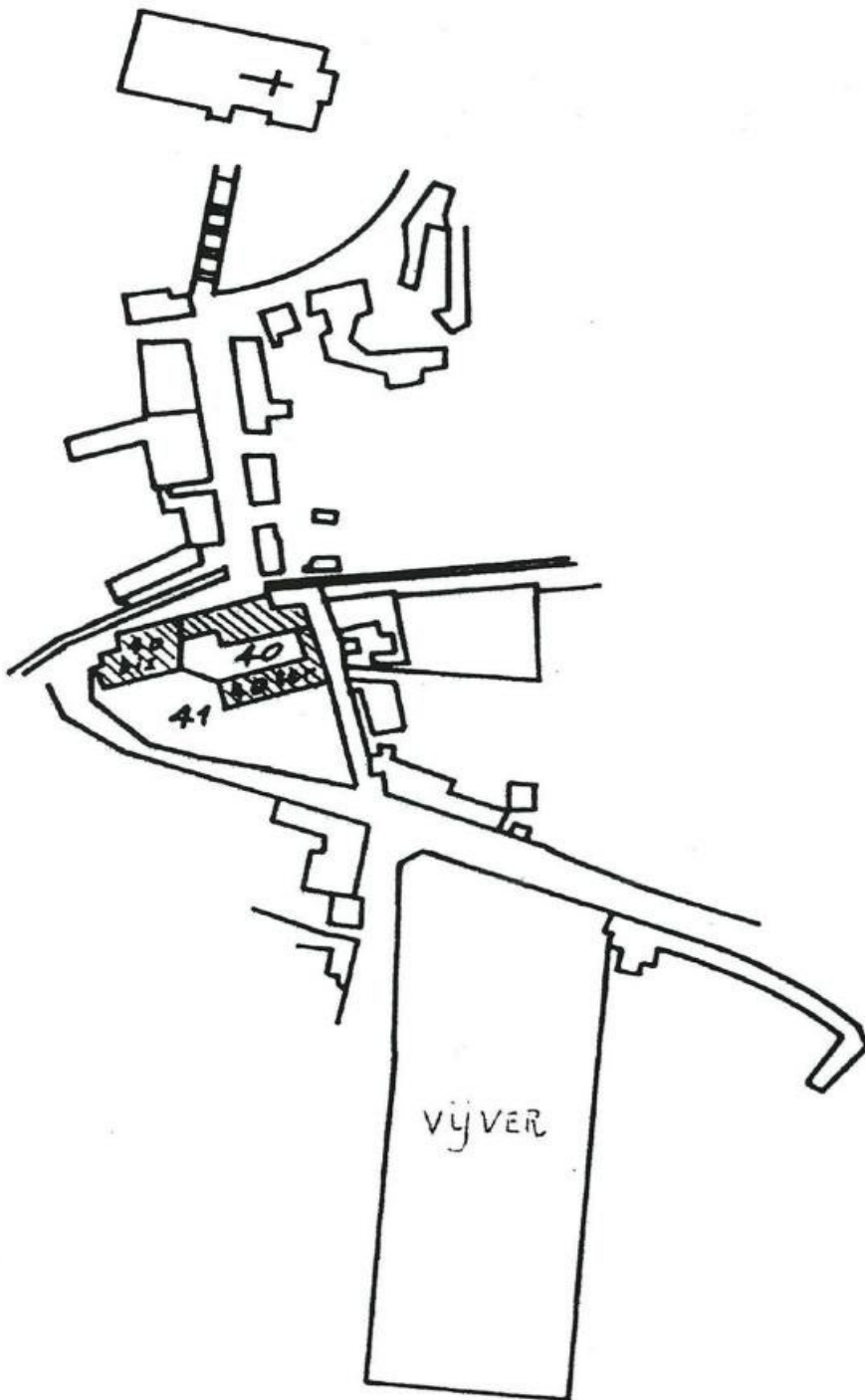
Het geheel vormde een driehoek gelegen tussen de huidige Boonstraat, de Brusselse Steenweg en de Pastoor Bolsstraat.

Het belastbaar inkomen bedroeg: $128,51 + 31,67 + 33,34 + 10,07 = 203,59$ fr.

Tot eind 1862 werden elk van de twee woonhuizen verhuurd tegen een jaarlijkse prijs van 60 fr. Van 1863 liep de huurprijs op tot respectievelijk 70 en 75 fr.

Te Alsemberg bezat Jan Vandervelden nog een "hooiland" (B 330; KI = 33,58 fr.) langs de Molenbeek en een bos (D 88; KI = 5,32 fr.) op de Elsemheide.

Met een gezamenlijk belastbaar kadastraal inkomen van 242,49 fr. bezette hij de negende plaats in de rij van de te Alsemberg gevestigde eigenaars van bebouwde en onbebouwde goederen. De eerste plaats werd ingenomen door burgemeester E. Winderickx, "papiermaker". Volgden dan zes landbouwers en een boswachter. We lieten buiten beschouwing instellingen als de Onze-Lieve-Vrouwekerk (KI: ± 3.000 fr.), het St-Gudula-- Armenhuis (KI: + 1.300 fr.) e.d., grootgrondbezitters als de prins van Arenberg (M: 1495 fr.), graaf Cornet de Grez (KI: 883,42 fr.), een aantal leden van de Brusselse burgerij en een belangrijke Parijse grondeigenaar.

Plattegrond van het eigendom dat Jan VANDERVELDEN in 1839 aankocht (naar het kadasterplan van 1832)

HET REKENINGENBOEK vermeldt verder twee belangrijke aankopen:

"alsemberg den 24 augustus 1842 gekogt van peeter jackemeyns een weyde met de boomen voor 2100 fran gegeven aen den notaris lindemans 180 fran

den 29 october 1847 hebt ik gekogd van heer taelemans 6 dagwande land op de langeheyde onder rode S- genes voor 600 fran paer dagwand is 3600 fran van het schryven is 208 fran gedaen door notaris wydemans van Saveltom".

In de gemeente Dworp tenslotte had Jan Vandervelden nog vijf grondeigendommen die hij aan vier landbouwers verpachtte. We hebben hun ligging noch hun oppervlakte kunnen achterhalen. Wel kan uit de globale huursom worden afgeleid dat het om uitgestrekte landbouwgronden ging. De jaarlijkse huuropbrengst beliep 285 fr. van 1852 tot 1860, 350 fr. van 1861 tot 1872.

De Zwaan in 1923

Geraadpleegde werken

De Gelas J.

De Herisemmolen - Sint Genesius Rode 1983

Theys C.

Geschiedenis van Alsemberg - Brussel 1960

Vandervelden P.

Boodschap van het Alsembergs verleden
Alsemberg 1998

Vandervelden P.

10 generaties tussen Zenne en Zoniën
Stamboom Paul Vandervelden sinds 1630 Alsemberg 1998

Wellens P.

Bijdrage tot de socio-demografische geschiedenis van een
Brabantse Plattelandsgemeente : Alsemberg 1830-1899
Licentiaatsverhandeling.
Leuven 1984.

Voorouders... gevonden?

MARC DESMEDT

Voorwoord

Toen ik jaren geleden op zoek ging naar mijn voorouders, wachtte mij spoedig een "bizarre" ontdekking. Ik had nog maar pas het boekje "klim in je stamboom" onder de knie, toen ik met een verrassing van formaat te maken kreeg. Mijn oudmoeder werd in de burgerlijke stand betiteld met "Vaderlandskind".

Bij nader toezien bleek dat Aldegonde Kortelings, om niet te achterhalen motieven, gedeponerd werd in de "schuif" van het "hospice des enfants trouvés" van onze hoofdstad.

Een van mijn voorouders was een vondeling! Hoe was dat mogelijk!

Later toen ik voor grondig familieonderzoek systematisch de parochieregisters en de logge boeken van de Burgerlijke Stand doorlas, werd mijn aandacht, telkens weer, gevat door wonderlijke namen. Ze leken eerder thuis te horen in een sprookje, zó ontsproten uit de fantasie van een kunstenaar. Ik noteerde de namen en vrij vlug maakte een ellenlange lijst me duidelijk dat er hier een stuk sociale geschiedenis aan mij voorbij schoof.

Een bezoek aan het archief van het OCMW van de stad Brussel, er zouden er later nog meer volgen, bracht me in de ban van de vondelingen.

Nu drong het tot me door welk verhaal van ellende en miserie, van onmenselijkheid en egoïsme, van moedeloosheid en onmacht hier schuilging.

Een verhaal van onze voorouders, op zoek naar een menselijk bestaan.

De vondelingen in de oudheid en in de middeleeuwen

Het te vondeling leggen van kinderen is van alle tijden. Uit de oudheid kennen we het merkwaardig verhaal van Mozes, het joods vondelingenkind, die door de Farao van Egypte werd geadopteerd. En wie herinnert zich niet de legende van Remus en Romulus, die gezoogd werden door de wolvin en later de stad Rome stichtten. Het zijn verhalen die tot de verbeelding spreken. Vooral omdat ze een goed einde kenden.

Figuur 1 Remus en Romulus gevoed door de wolvin
(Beeld: Sienna Italië)

Toch is het verstoten van kinderen zonder twijfel een van de "gesels" van de tijd.

Verlaten kinderen waren, een enkele uitzondering niet te na gesproken, arme sukkelaartjes die een marginaal bestaan tegemoet gingen, zoals dat ook het geval was met melaatsen of met fysisch gehandicapten.

Ze konden op geen enkele vorm van rechtszekerheid rekenen. Zij die overleefden, waren gedoemd om hun leven lang als slaaf te dienen.

De oudst gekende wettelijke regelingen die vondelingen enige bescherming moesten verzekeren, dateren uit 315 en worden toegeschreven aan Constantinus.

De eerste maatregelen die het te vinden leggen bestraffen, volgden in 374 onder Valentianus en zijn meeregerende zoon Gratianus.

In 553 verklaarde de Byzantijnse keizer Justinianus I alle vondelingen vrij.

In 581 beval de synode van Macon de pastoors ongehuwde moeders die hun kind te vinden legden, op de kerktrappen in de ban te slaan. De priesters moesten erover waken dat de kinderen toevertrouwd werden aan gelovigen die er zorg moesten voor dragen. Dezelfde uitspraak werd later herhaald tijdens de concilies van Rouen, eerst in de VIIe eeuw en later nogmaals in de IXe eeuw.

Het is eigenlijk pas vanaf de late middeleeuwen dat mensen in specifieke instellingen zich het lot van deze kinderen ter harte namen. Vanaf dan wordt de geschiedenis van de vondelingen een maatschappelijk gegeven.

Als "voorloper" werd in Milaan in 787 het eerste "fonds" voor vondelingen opgericht door Aartsbisschop Dathéus. Later, in 1180, werd te Montpellier de Orde van de Heilige Geest opgericht, met als voornaamste doel het oprichten van "hospitalen" voor vondelingen. In het H. Geesthospitaal van Marseille werd een speciaal daartoe ingericht venster voorzien waarlangs vondelingen konden worden afgegeven.

De oudste vermelding van vondelingen in onze streek, komt voor in het Cartularium van het Sint-Janshospitaal van Brussel, meer bepaald in de statuten van 1211¹, geschreven in opdracht van Jan van Bethune. In hedendaags Nederlands omgezet wordt het volgende vermeld:

¹ Anthroponymica - Vondelingen en hun naamgeving - Uitgegeven door het instituut voor naamkunde te Leuven onder de leiding van Prof. Dr. H.J. Van De Wijer en Prof. Dr. K. Roelandts 1956 blz. 27

"de kinderen die door hun moeders verlaten worden, kunnen in het Gasthuis opgenomen worden. Alle vondelingen worden er echter niet toegelaten; de meester zal steeds beslissen over de gevallen".

Door de vele oorlogen in de XIVe en XVe eeuw en de godsdienstoorlogen die erop volgden, werd de westerse wereld zo geruïneerd dat het aantal vondelingen dramatisch toenam.

In 1445 wordt in het Italiaanse Firenze het gastenverblijf "Santa Maria degli Innocenti" geopend dat uitsluitend bedoeld is als opvang van vondelingen².

Later in de XVIIe eeuw dient vooral de Heilige Vincent a Paolo te vermelden. Hij trok zich het lot van de sukkeltjes aan en richtte op tal van plaatsen opvangtehuizen op.

In Brussel dateert de oudste vermelding over instellingen voor vondelingen van 1423. Het betreft de aanstelling van een gekozen en door de stadsontvangers beëdigde "**vondelingeresse**" en haar dienstmeisje². Het huis waar zij de vondelingen verzorgden, bevond zich aan de Leuvenseweg.

Om aan de grote nood aan huisvesting tegemoet te komen werd in 1643, met de instemming van de stads magistraten, door een zekere Jan Vernimmen een nieuw huis opgetrokken. Het verschaft plaats aan 72 vondelingenmeisjes.

De instellingen voor kinderopvang waren zeer arm. Om de bevolking aan te zetten tot liefdadigheid liet de stad schilderijen maken⁴, die opgehangen waren in de Sint-Goedelekerk boven de bank waar de "momboiren" of vondelingenmeesters zaten.

Een eerste, een 16de eeuwse schilderij "**De Goede Herder**" toont vier in het zwart geklede figuren die Jezus de Goede Herder omringen. Het zijn vermoedelijk de vier bestuurders van het Overcharitaet, aan wie, vanaf 1539, het lot van de vondelingen toevertrouwd werd⁵.

² De la famille à l' hospice - Le destin tragique des enfants abandonnés - Olivier Faron- L'histoire Nr. 205 Décembre 1996.

³ De verzamelingen van het OCMW Brussel Claire Dickstein-Bernard - Musea Nostra - Gemeentekrediet pagina 58

⁴ Verzameling van het OCMW Brussel

⁵ De verzamelingen van het OCMW Brussel Claire Dickstein-Bernard - Musea Nostra - Gemeentekrediet pagina 59

Figuur 2: De rectoren van de vondelingen delen brood en kleren uit. Peter Meert 1644 (verzameling OCMW - Brussel)

Het tweede "***De Rectoren van de Vondelingen delen brood en kleren uit***" werd in 1644 geschilderd door de Brusselse portretschilder Peeter Meert (Brussel 1619-1669). Op dit schilderij zien we hoe de meesters van het Overcharitaet kleren en brood uitdelen aan de kinderen. Het gebouw op de achtergrond is waarschijnlijk het huis dat door de hogergenoemde Jan Vernimmen in 1643 werd opgericht. De meisjes op het schilderij zijn gekleed in een rode rok en een groen schort, de kleuren van de stad Brussel⁶.

Omstreeks 1700 werd de kledij officieel bepaald:

⁶ Idem Pagina 61

"gecleedt sonder distinctie in roodt laeken, te weten aende knechtiens een broeck ende wambas met een omslaechsken van lynwaet in plaetse van craegh oft ander ciraet, ende van gelycken, de meijkskens eenen rock ende lyffken totten hals toe, oock met een omslaechsken van lynwaet hebbende het hoofd gedeckt met eene witte huijue".⁷

In 1580 werd een gemeentelijke ordonnantie uitgevaardigd waarbij "vondelingenmeesters" aangesteld werden⁸. Zij hadden aldus een statuut en dienden de opnamen in registers bij te houden. In 1598 werd de "vondelingeresse" om reden van bezuiniging weggestuurd.

Geleidelijk veranderde met de tijd ook de aanleiding voor het te vondeling leggen van kinderen. Tot aan de tweede helft van de XVIIIe eeuw waren het meestal pas geboren kinderen, vaak het gevolg van ongewenste zwangerschap.

Naarmate de opvang verbeterde, nam het aantal vondelingen en verlaten kinderen voortdurend toe. Omdat de kosten voor voeding, kleding en huisvesting op de "gemeenschap" afgewenteld werden en de kinderen daardoor zelfs een betere kans kregen, brachten heel wat burgers de kinderen, die ze maar nauwelijks konden voeden of kleden, naar de stad. Er was geen onderscheid meer tussen jongens en meisjes, wettige en onwettige, pas geboren en oudere kinderen. De toename was massaal.

De vondelingen tot het aan einde van het Ancien Régime

Het te vondeling leggen gebeurde her en der in de stad. In heel wat gevallen is het zelfs zeer verwonderlijk dat de sukkelaartjes het overleefden.

Zeer interessant is de beschrijving van de vindplaats. Men vindt er oude straatnamen, benamingen van herbergen

⁷ Anthroponymica - Vondelingen en hun naamgeving - Uitgegeven door het instituut voor naamkunde te Leuven onder de leiding van Prof. Dr. H.J. Van De Wijer en Prof. Dr. K. Roelandts 1956 blz. 31

⁸ Inventaire des Archives de l'Assistance publique de Bruxelles - P. Bonenfant: IV Fonds de la Suprême Charité, pagina 33

of van handelshuizen in terug. Evenzo de naam en het beroep van de mensen die op de vindplaats woonden.

De meest voorkomende plaats is de drempel van het huis van een vondelingenmeester.

Ook de "vloer" van een herberg, de biechtstoel of het kerkhof, toen nog naast de kerk, komen veelvuldig voor.

Enkele voorbeelden:

"Vincent Dorga vers geboren 29 Janrij 1768 is gevonden smorgens ten 7 hueren bij het Collegie van de Paters Jezuiten aen het huys daer woent mijn Heer Turck Coopman in Kanten ...";

"Nicolaus Van Eijckenberg oudt 2/w 12 may 1769 is gevonden saevoents ten 10 uren aen het huys van een modewinckel genaempt les Etats Dartoy in den Magdaleenen steenwegh ...";

"Petrus Tramas oudt 1/m 1 Janrij 1767 is gevonden saevonts ten 10 ½ hueren in de Poorte van den Inganck van de herberghe Den Coninck van Vranckerijck tegens de achterdeure van het huys van Sr Louis in den Magdaleenen Steenwegh ...";

"Cornelia Van Motberghen oudt een Jear 13 may 1768 is gevonden saevoent ten 9 ½ hueren in den vloer van de herberghe De Paus in de vollestraet ...";

"Norbertina Gelleker oudt 1/d 12 meert 1783 is gevonden tsavoets ten 10 uren op het Cantersteen aen de deure van Sr Lefrancq Vondelingh meester ...".

" Ursula Geluyt oud 1/d 29 meert 1792 is gevonden naer middagh ten 2 ½ uren op het kerckhof van St Gudula ...";

Meestal waren het plaatsen waar de kans, op een snelle ontdekking, groot was en waar het kind dan toch enige beschutting kreeg tegen de koude van de avond of de

nacht. In heel wat gevallen werd het vallen van de avond afgewacht om het snode plan uit te voeren. Men mocht immers niet opgemerkt worden, zoniet wachtte een strenge straf. Gelukkig werden de vondelingen meestal snel "ontdekt". Ze werden nog de dag zelf ingeschreven in het vondelingenregister⁹.

24 7de 1769
 afgehandelt

Helena Cartens duet ¹/₈ 28 Aug 1769 is gevonden
 Imorgens ten 5 uren in de Landeler Straet bij de
 Minimen hadde an een blauw feltseene muts met
 een bogyen met een Lantion aan en een bonde met
 een Servet en twee walle Voodenen alles ²⁰⁹ Hebbt is op
 den Selven dits te Tapette Kersten gedaen woont by
 Thomas Juyders tot Berdel

Figuur 3: akte van Helena Cartens dd. 28 augustus 1769

Van groot belang is de beschrijving van de kledij die ze droegen.

Van haast niets tot zeer goed verzorgd, met de bedenking dat dit laatste slechts in uitzonderlijke gevallen voorkwam. Meestal waren ze armtierig en "vuil" ingepakt, wat wijst op een volkomen onvermogen van de ouders of van de moeder om in het onderhoud van de kleintjes te voorzien. Door gebrek aan middelen zullen er heel wat genoodzaakt geweest zijn te kiezen voor het welzijn van het kind en het met grote pijn in het hart naar een "veilige" opvang te brengen.

Voor anderen zal het wel een uitweg geweest zijn om zich te ontdoen van een ongewenst kind.

Hoe dan ook deze aktevormen een bron van informatie die ons toelaat een beeld te krijgen van de klederdracht en de gebruiken bij het kleden van kinderen.

⁹. In Brussel kunnen ze geraadpleegd worden in het Archief van het OCMW dat gelegen is in de Hoogstraat.

Clara Van Hondenbergh was wel een zeer pover kind. De beschrijving luidt: "hadde aen een witte vodde op het hooft en gewonden in een ghestrepte vodde met eenen couleuren snutdoeck soo dat het seer naeck was". Gelukkig was het zomer en werd ze nog de avond zelf ontdekt, zoniet zou ze het waarschijnlijk niet hebben overleefd. Ze huwde in Linkebeek met Jan Verheyen uit Huldenberg. Ondanks alle ellende werd ze 81 jaar oud en baarde ze 9 kinderen.

In het tehuis kregen de kinderen verzorging, en kleding. Nog op de vinddag zelf werden ze naar de parochiekerk van de vindplaats gebracht, om er gekerstend, of met andere woorden, gedoopt te worden. De kinderen, gevonden in naburige gemeenten, werden meestal onder de hoede van een "officier van politie" binnengebracht waarna ze dezelfde dag de reis nogmaals heen en terug maakten voor de doop.

Over de vondeling Thomas Schepaert, die bij Cornelis Stevens te Alseberg terecht kwam, luidt de akte als volgt:

obitig xbre
1779
Thomas Schepaert vers geboren 6 sep 1769 is gevonden
saevoents ten 8 1/2 uren tegens het Kerck hoff van St.
Abbdelyne hadde niet aen Legde daer geheel naelt
is op den 7 dits te St Abbdelyne Kercken gedaen woont
by Cornelis Stevens tot Alseberg.

Figuur 4: akte van vinding van Thomas Schepaert dd. 15 december 1779

(Thomas Schepaert vers geboren 6 september 1769 is gevonden saevoents ten 8 1/2 uren tegens het Kerck hoff

van St Cathelyne hadde niet aen Laghde daer geheel nackt is op den 7 ditto te St Cathelyne Kersten gedaen woont bij Cornelis Stevens tot Alsemergh).

Ten hoogste een paar dagen later werden ze ondergebracht bij een adoptiegezin, die er omwille van de vergoeding, graag een kostganger bijnam. Vooral de boeren uit de onmiddellijke plattelandse omgeving waren vragende partij. Zij hadden immers werkkrachten nodig voor het vele manuele werk op de boerderij. Kinderen werden toen op zeer jeugdige leeftijd ingezet voor het hoeden en het verzorgen van de dieren.

De veralgemeende oprichting van "hospices" en "schuiven" onder de Franse Republiek

De annexatie bij Frankrijk had ook voor de administratie van het "hospice des enfants trouvés" te Brussel ernstige gevolgen.

Aan de achterzijde van de kافت van een Brussels vondelingenregister lezen we¹⁰ : *"15 febry 1796 Lefrancq steenkist vondelingenmeesters ende Loos door de fransche afgeset - in de plaetse gecomen Judocus duchamp ende plaetse van G Steenkist - V. Vandersteen in de plaetse van Lefranc sonder knaep - den voirs vandersteen aengegaen 24 frimaire An 5 oft 24 xbre 1796 ende in sijn plaets gecomen Nicolaus Duchamps broeder van de voorgaenden. Nicolaus Duchamps gestorven. Lefrancq gestorven ende als dan is gecomen Roussel als controleur."*

Verder in hetzelfde register verandert op 16 februari het handschrift, wat wijst op een kordate ingreep. Jammer genoeg is het ook afgelopen met de "Vlaamse" naamgeving. Er volgen, op enkele uitzonderingen na, nog alleenfranstalige namen, maar daar vertellen later wel meer over.

¹⁰ register 17 van de serie d

Door het "Arrêté du Directoire Exécutif" van 30 Ventôse V (20 maart 1797) werd een nieuwe organisatie ingevoerd. De administratie werd toegekend aan de "Commission Administrative des Hospices Civils de Bruxelles".

Het personeel bestond uit:

- de directeur: belast met de algemene administratie, het opstellen van de akten van vinding en het maken van de jaarrapporten;
- de betaalter (le payeur): belast met de uitbetaling van de voedsters en van het verblijfsgeuld aan de pleegouders. Hij stond tevens in voor de bedeling van de kleren aan de kinderen. Deze functie werd pas ingesteld op 31.12.1808 teneinde de taak van de directeur te verlichten;
- de bediende(n): belast met het klerkenwerk;
- de geneesheer: belast met het gezondheidstoezicht;
- de voedster (le nourricier): belast met het klaarmaken van het eten. Eigenaardig genoeg werd deze functie haast altijd toegekend aan een man hoewel diens echtgenote "opdraaide" voor het eigenlijke werk. De man had dan wel de taak om 's nachts de kinderen uit de draailade te halen en ze naar de ontvangstkamer te brengen. In 1814 werd deze functie, die ook "messenger" of bode genoemd werd, toevertrouwd aan een gehandicapte vondeling die permanent in het hospitaal verbleef;
- de dienstmeisjes: stonden in voor de verzorging van de kinderen en voor de schoonmaak van het hospitaal;
- de bewaakster: stond samen met een hulpbewaakster in voor het toezicht op de dienstmeisjes;
- de voedsters: stonden in voor het zogen van de pasgeborenen. In 1809 waren het er twee. Ze ontvingen 39 centiemen loon. In 1821 nam het aantal kinderen dermate toe dat 1 vrouw 4 kinderen moest zogen. Om het chronisch gebrek aan voedsters te verhelpen werd het loon vanaf 1938 opgetrokken naar 80 centiemen.

In Brussel was het aantal vondelingen in deze periode vrij aanzienlijk, wat blijkt uit onderstaande tabel:

Jaartal - Franse Republiek	Aantal vondelingen
VIII - (1799 - 1800)	434
IX - (1800 - 1801)	360
X - (1801 - 1802)	536
XI - (1802 - 1803)	437
XII - (1803 - 1804)	403
XIII - (1804 - 1805)	476

Tabel 1: aantal vondelingen te Brussel in de periode 1799 - 1805

In 1789 schatte M. Necker het aantal vondelingen en verlaten kinderen in Frankrijk op 40.000.

Hun aantal steeg voortdurend. Mede door de inlijving van onze gewesten, waren het er in 1809 al 69.000. Dit zette de overheid aan tot het instellen van een "georganiseerde" opvang.

Door het Keizerlijk Decreet van 19 januari 1811 "**Décret impérial concernant les enfants trouvés ou abandonnés et les orphelins pauvres**", werd het systeem van de schuiven of trommels "officieel" en veralgemeend ingevoerd.

We citeren (vertaling):

"Titel II

Art. 2 *De vondelingen zijn deze die, geboren uit een onbekende vader en moeder, te vondeling gelegd werden op welke plaats dan ook, of naar een, voor hun opvang bestemd, tehuis gebracht werden.*

Art. 3 *In ieder tehuis, bestemd voor de opvang van vondelingen, zal er een draaitrommel zijn waarin ze zullen moeten geplaatst worden.*

Art. 4 *Er zal daarenboven, in ieder arrondissement een*

tehuis zijn waar vondelingen zullen kunnen worden ontvangen. Registers zullen, dag per dag, hun aankomst, geslacht en vermoede leeftijd vaststellen, en zullen de natuurlijke kenmerken en de luiers, die kunnen bijdragen om hen te herkennen, beschrijven."

De deur of muur van het vondelingenhuis diende dus voorzien te worden van een "schuif" of een "draailade". Het was in de meeste gevallen een cilindrische houten trommel waarvan de opening groot genoeg was om een pasgeborene in te leggen. Deze was zó geplaatst dat hij verticaal rond zijn as kon draaien, zodat het kind ongezien en veilig naar de binnenzijde van de instelling overgebracht kon worden. Met een bel kon de aanbrenger het personeel verwittigen, zodat het kindje zeker niet lang op hulp diende te wachten.

Hierdoor was de vondeling wel geborgen, maar toch niet helemaal veilig. In deze instellingen lagen infecties, mede door de concentratie aan kinderen, op de loer. Ook het tekort aan voedsters binnen de instelling stelde vaak grote problemen. In Brussel was er naast het "hospice" een kraaminrichting. Heel wat vrouwen die pas bevallen waren, werden bereid gevonden om de nood te komen lenigen, meestal tegen een kleine vergoeding. Was de vrouw besmet, met syfilis bijvoorbeeld, dan konden, de drie of vier kinderen die ze zoogde, eveneens besmet geraken.

In de oogsttijd, gingen de voedsters meehelpen op het land. In die periodes moesten her en der vrouwen opgetrommeld worden die dan meestal tegen een kleine vergoeding de kinderen kwamen zogen.

In onze gewesten paste Brussel het systeem van de trommel als eerste toe en dit vanaf mei 1809, dus nog vóór de wettelijke regeling tot stand kwam. De muur naast de ingangspoort werd er uitgerust met een

11 OCMW Conseil 275 Lettre du directeur au Conseil Général d'Administration des hospices et secours de la ville de Bruxelles le 4 mai 1823

"draaischuif". De aanleiding voor het "vroegtijdig" installeren, was het bezoek van de Prefect CHABAN. Hij kloeg de erbarmelijke toestand waarin de vondelingen terecht kwamen aan. Vooral het groot aantal kinderen dat omkwam door blootstelling aan koude of die door hongerige honden verscheurd werden, moest worden tegengegaan.

Door de invoering van de schuif moedigde de overheid, te merken aan het bericht dat in Brussel boven de draailade werd aangebracht, in zekere mate de "citoyens" aan om zich te onttrekken aan hun plichten.

We lezen (en vertalen):

"Quiconque veut se soustraire aux obligations imposées par les lois, pour assurer l'état civil des citoyens; quiconque, riche ou pauvre, veut se débarrasser d'un nouveau-né, légitime ou naturel, est invité à le déposer ici; il sera à l'abri de toute recherche."

"Om het even wie zich wil onttrekken aan de wettelijke verplichtingen, om de burgerlijke stand van de burgers te verzekeren; wie het ook zij, rijk of arm, die zich wil ontdoen van een pasgeborene, wettig of natuurlijk, wordt verzocht deze hier te plaatsen; hij zal gevrijwaard zijn van alle opzoeking."

Wie wind zaait zal storm oogsten!

Zoals reeds vermeld, werden de vondelingen nog de dag zelf ingeschreven in een vondelingenregister.

Als algemene betiteling kregen ze de omschrijving van "Vaderlands kind" of nog "Enfant de la patrie".

Tijdens het Ancien Régime waren de meeste vondelingen pas geboren kinderen. Maar door de normvervaging die tijdens de Franse periode alsmaar toenam, werden ook meer en meer kinderen die al enkele jaren oud zijn

achtergelaten. Dit was het geval met **Marie Froment** die drie jaar was toen ze op 31 mei 1800 werd aangetroffen. Het kind wist zelfs al te vertellen dat ze "Mieke" heette zoals blijkt uit het "Proces Verbaal" van de politie:

"Marie Froment âgée environ trois ans le 11 prairial an 10 exposée et trouvée a la porte de l'hospice à dix heures du soir. Etait vetue d'une cornette de coton brun, d'une chemise, d'un fourau de coton, d'une paire de bas blus et de souliers;

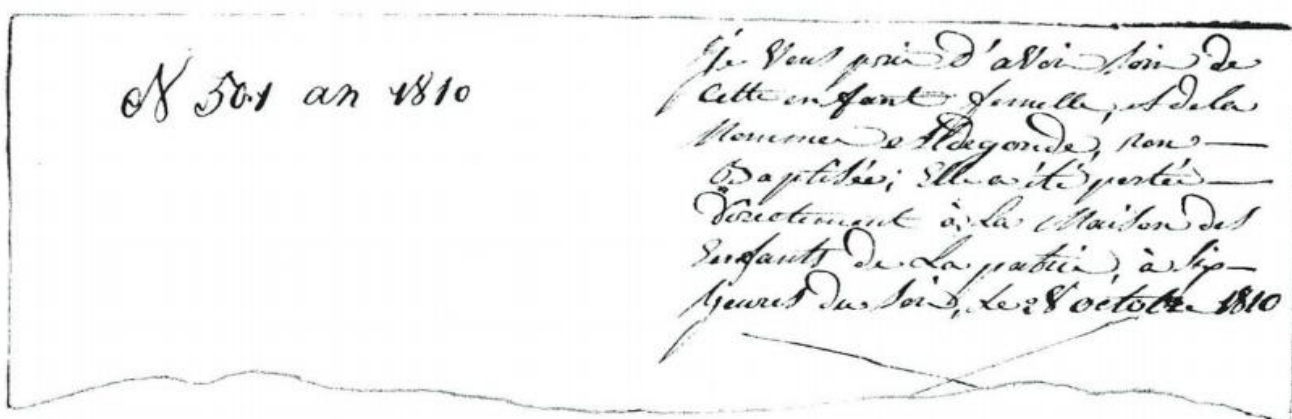
L'Enfant se dit nommer mike.

Le proces verbal est dressé par le Commissaire de police de la 2 Sect.

Est baptisée le 22 aout 1802 sous le nom de Rosalie Marie froment a Beersel."

Ze verbleef in "Nederbeersel" bij Philippe De Broyer.

Bij de vondelingen die, vanaf het begin van de jaren 1800 meer en meer "afgeleverd" werden in het vondelingenhuis, bevonden zich ook vaak geschreven boodschappen of "kenmerkende voorwerpen"

N 501 an 1810

Je Vous prie d'aller voir de
Cet enfant femelle, et de la
Nommer Aldegondis, non
Baptisée; Elle a été portée
Directement à la Maison des
Enfants de la pitié, à six
heures du soir, le 8 octobre 1810

Figuur 5: briefje gevonden bij Aldegondis Kortelings op 8 oktober 1810

Meestal werd bij de vondeling een "voorwerp" gelegd dat als bewijsstuk kon worden gebruikt bij een eventuele latere terugvordering. Meestal was het de helft van een in tweeën gescheurd papieren of kartonnen document. Het perfect in elkaar passen van de twee unieke helften gold als sluitend bewijs van de afkomst van het kind, zoals blijkt uit de volgende boodschap gevoegd bij Gelleker Norbertina toen ze op 12 maart 1783 gevonden werd:

" daer was een briefken bij daer op stont cet enfant a ete assuré mais non pas babtisé on prie de luy donner le nom de marie francoise et davoit soin de faire garder cette note aux registres pour quand on le voulu ravoit comme lon fera quon puisse confronter cette note contre celle qui reste dans les mains des parens elle est née a 2 heures de cette apres diné le 12 mars 1783"

(de vette tekst vrij vertaald : ... **en zorg dragen om deze nota in de registers te laten bewaren zodat, wanneer we het (kind) terug zouden willen, men dit kan vergelijken met dat wat in handen blijft van de ouders ...)**

Veel gebruikt waren: heiligenprentjes, tarotkaarten en in heel wat gevallen een briefje waarop een boodschap was neergeschreven.

De meeste van de karakteristieke voorwerpen van de Brusselse vondelingen zijn bewaard gebleven en berusten in het archief van het O.C.M.W..

Wanneer het kind door de vader of moeder werd teruggeëist, verloor het zijn vondelingennaam en kreeg het prompt de familienaam van vader of moeder.

1810
8bre
information fait
L. 9 oct 1810

28 501

5010

2226

Aldegonde Kortelings, née le 28 8bre 1810.
trouvée le même jour à 7 1/2 heures du soir dans le tour
de la porte de cet hospice, d'où elle a été retirée de suite
& admise au nombre des Enfants de la patrie, étant vêtue
de deux bonnets, d'une chemise, d'une camisole & un chiffon
blanc & de deux maillots neufs.
Elle portait pour renseignement un billet, contenant:
Je vous prie d'avoir soin de cette enfant femelle & de
la nommer Aldegonde
Baptisée le 29 8bre 1810
En pension du 10 9bre 1810, chez J. B. Patrie, à
Ysques.

Figuur 6: akte uit het vondelingenregister van Aldegonde Kortelings dd. 28 oktober 1810

1810 oktober (8bre) Aldegonde Kortelings, née le 28 8bre 1810 trouvée le même jour à 7 1/2 heures du soir dans le tour de la porte de cet hospice, d'où elle a été retirée de suite et admise au nombre des Enfants de la patrie étant vêtue de deux bonnets, d'une chemise, d'une camisole, d'un chiffon blanc et de deux maillots neufs.

Elle portait pour renseignement un billet, contenant:

Je vous prie d'avoir soin de cette enfant femelle & de la nommer Aldegonde.

Baptisée le 29 8bre 1810

En pension du 10 9bre 1810, chez J. B. Patrie, à Ysques.

Uit de tekst op het briefje dat bij **Robertus Van Balder** geplaatst was, leiden we onder andere af dat het hun

uitdrukkelijke wens was om het kind in "betere tijden" terug te vragen:

"Messieurs je vous recommande cet Enfant qui a été Baptizé d'avoir bon soin laquelle on y repondra avec le tems aujour d huy le 28 xbre 1774" .. Maar er kwamen blijkbaar geen betere tijden want Robertus werd ondergebracht bij Jan Swaelens in Rode en huwde later in Beersel met Philippina Lots.

Dit was eveneens het geval met Hubertus Hoffstadt. Het briefje vermeldde: "het is gedoopt en het heet Josephus slaget wel goede het sal gehaelt worden".

Slechts in een beperkt aantal gevallen kwamen de ouders de kinderen terugvragen.

Ledoux Anastasie was zo een "zeldzaam" geval. Toen ze op 17 oktober 1811 "gedeponeerd" werd, bleek dat ze vrij goed gekleed was, dus geen echt "armenkind".

"... elle portait deux bonnets dont une de toile blanche et une de bassin blanc, une garni de dentelle, d'une chemise, d'une camisole de bassin blanc et couverte d'un chiffon de toile blanche et d'un étoffe de laine ...". Zij had een briefje bij zich met de boodschap "Cette enfant est née le 17 octobre 1811 elle n'est pas baptisée. Je désire la nommer Anastasie Ledoux". Op 13 mei van het volgende jaar werd ze aan de moeder teruggegeven. Daartoe had ze als bewijs een stuk papier dat van het meegegeven briefje werd afgescheurd en hier perfect aan paste. De moeder diende wel de gemaakte kosten te vergoeden. Deze beliepen:

"Le 13 may a été païé pour fraix et Entretien de cet enfant:

<i>Pension jusqu'au 20 may 1812:</i>	39 . 56
<i>Vetemens:</i>	20 . 23
<i>fraix d'administration:</i>	5 . 9
<i>total frs:</i>	64 . 88

In vele andere belangrijke steden van ons land werden evenzo inrichtingen voorzien, zoals:

- in 1811 in Doornik in Mechelen en vanaf 30.11.1811 in Bergen;
- vanaf 6 juli 1812 in Antwerpen en in de loop van datzelfde jaar ook in Namen;
- vanaf 6 februari 1820 in Gent;
- in 1823 in Leuven;

In Limburg werd geen enkele draailade ingericht. Reden hiervoor kan zijn dat er één in het nabijgelegen Maastricht was.

Einde deel I

"Boerkes", een baksteen van eigen bodem.

JOS DE GELAS

Wat hier volgt is niet de samenvatting of analyse van een of andere studie doch eerder een persoonlijke verwerking van een aantal mij bekende gegevens rond de baksteenproductie in onze eigen regio. De geraamten van droogloodsen en de dampende over van de "karriëlbekera" op de Willemskouter in Dworp, langs de kasseien van de "koeiestraat" boven "de Caltex" is een beeld dat bij vele inwoners van Groot Beersel niet meer bekend is. Bij anderen roept het mogelijk nostalgie op van een reeds relatief lang vervlogen tijd; geschiedenis is het zeker. Dat boven "in den draai van den berg van Jaak" "kariëlstien" werd gebakken door Désiré Winderickx is nog minder bekend. Later week deze uit naar Lembeek zoals het bijgaand briefhoofd bewijst. De "kariëloven" langs de Oude Nijvelse baan in Alseberg van de vader van "dei va Rengske" werd zowat tien jaar geleden door grondwerken verwoest. Sporen van deze activiteit zijn vrijwel geheel verdwenen tenzij een aantal deniveleringen in het landschap die een permanent spoor blijven van de vroegere kleiafgravingen. Kleiputten zoals in het Boomse of op andere plaatsen hebben we niet.

Als we de Geschiedenis van Sint-Genesius-Rode (van F. Vanhemelryck) doorbladeren van de hand vinden we heel wat aanwijzingen over deze activiteit in onze regio¹. Wat mij is bijgebleven uit deze beschrijving is dat het een bloeiende activiteit was in de 19de eeuw soms met een zeer tijdelijk karakter en voornamelijk in handen van landbouwers. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de typische baksteen uit de lokale productie later geasimileerd werd met de naam "boerkes" of "borestien" dit om het product te onderscheiden van andere gebakken

¹ U. De Becker & F. Vanhemelryck: Geschiedenis van Sint-Genesius-Rode naar Constant Theys. Gent 1982. p.342-346

stenen als "klampsteen" die werden ingevoerd. De term "boerkes" bestaat nu in de bouw nog en verwijst naar een karaktervolle massieve donkerkleurige baksteen met de typische witte spikkels die voor zover mij bekend is nog steeds in veldovens in de regio Asse wordt gebakken.

Niettegenstaande deze typische benaming wil ik het in de rest van mijn betoog houden bij "karielstien" de oudere naam voor de "boerkes" en in de 19de eeuw een algemeen verspreide term. De benaming zelf is nog ouder zoals af te leiden valt uit het toponymisch gebruik van voor de 19de eeuw². De term "kareel" is in dezelfde betekenis in ons lokaal dialect ook blijven verder leven in woorden als: "karielstien, karielauve, karielbekkerswoege en karielbekkera en Kareelstraat". Voor de oudere toponymische locaties blijkt er bovendien een relatie te bestaan tussen het perceel met de naam en een ouder groter gebouw opgetrokken in baksteen als kastelen en abdijen. Dit onderwerp op zich zou reeds een verdere studie waard zijn.

Hoewel baksteen in onze omgeving duidelijk van oorsprong ouder is dan de 19de eeuw was er vroeger een belangrijke concurrent, de locale natuursteen. Zowel de bruine ijzerzandsteen, afkomstig uit locaties als de "Bruineput", als de knoestige witgelige zandsteen uit de Brusseliaanse dagzomende zandlagen op de heuvelruggen, werden bij het optrekken van menig bouwwerk aangewend³. Deze natuursteen was in vroegere tijden niet altijd in voldoende mate beschikbaar. Op enkele plaatsen heeft een gebruik van baksteen en natuursteen aanleiding gegeven tot enkele aantrekkelijke artistieke combinaties. Een frappant voorbeeld hiervan is het oudste molengebouw binnen het complex van de Herisem papiermolen, opgetrokken omstreeks 1536.⁴

Vanaf de 19de eeuw gaat baksteen als bouw materiaal meer en meer zijn intrede doen in onze regio. Boerderijen

² C. Theys: Geschiedenis van Dworp Brussel 1948 p. 51 en C.Theys: Geschiedenis van Beersel, Brussel 1963 p. 183

³ Ik verwijs hier naar de resten van de donjon te Dworp geheel opgetrokken in natuursteen, heden onderdeel van het huidige rusthuis tegenover het Gravenhof.

⁴ J.De Gelas: Zestiende-eeuwse fundamenteen ontdekt in de papiermolen Herisem te Alseberg. Tijdschrift: Ons Heem, jaargang 53 , nr. 1 - maart 1999 p. 12 -22

en nijverheidsgebouwen, voornamelijk een aantal uitgroeiende papiermolens en Brabantse hoevecomplexen, worden vanaf dan opgetrokken in duurzame materialen ter vervanging van oudere vakwerkbouw. Omdat natuursteen meer en meer uitgeput raakte verdween hij geleidelijk uit het beeld. Eerst nog gebruikt als sierelement of voor zijn stevigheid gelijk aan baksteen komt hij vrijwel niet meer voor in bouwwerken opgetrokken na 1850. Deze ontwikkeling is nogmaals waar te nemen op de papiermolen van Herisem.

Voor de oudste steenbakkersactiviteit in de regio resten ons enkel de toponymische gegevens, dus geen geschreven documenten. Over de 19de eeuwse uitbating, hoewel het meestal een zeer lokale aangelegenheid was en soms van korte duur, zijn toch een paar documenten en materiële sporen bewaard gebleven. Het fabrieksarchief van de Herisemmolen bevat drie documenten die betrekking hebben op het aanmaken van baksteen op percelen grond gelegen rond de site. Een eerste document gaat over een expeditie opgezet in 1854 om een vracht kolen te halen om een kareeloven te starten.

"Den 15 november 1854 naer Marimont om houille geweest met den wagen van Jan Wijns bespannen met vier peerden twee peerden van Bastiaen Vandeplass en geladen 12 mudden en een mande uitmakenden 12600 pond medegedragen 112 francs komt op 8,88 fr. v. de duizend pond."

Dit is de oudste mij bekende vermelding dat kolen werden gebruikt voor het aanmaken van kareelsteen. Voordien werden de kareelstenen gebakken met hout wat het eindproduct duidelijk doet verschillen. Kareelovens gestookt met hout laten niet de typische witte assporen na in de baksteen en veelal is de steen uit houtovens poreuzer daar minder hoge temperaturen werden bereikt bij het bakken. Verwerkt in muurvlakken geeft dit dan aanleiding tot soms heel diepe uitschuringen zoals bij het Gildenhuis in Dworp.

In een tweede archiefstuk van 1876 krijgen we een beter beeld van hoe het ging bij het opzetten van een veldoven. Een team van mensen, vermoedelijk rondtrekkende kareelsteenmakers werd een prijs betaald voor het inzetten van een kareeloven van duizenden stenen. De opdrachtgever, uitbater van de concessie, diende bovendien te zorgen voor de levering van de benodigde kolen en stromatten. Deze laatste werden rond de kareeloven geplaatst om te voorkomen dat door al te sterke windvlagen de ovens zouden doorbranden wat aanleiding gaf tot onvoldoende doorbakken stenen.

Hoewel voor verscheidene uitbreidingen aan de Herisemmolen in deze periode veel gebruik gemaakt werd van eigen kareelsteen, werd ook een behoorlijke kwantiteit stenen aangekocht. Zo werd voor de fabriek van Tenbroek en deze van Heidenbroek samen in 1877 een totaal van 14.300 stuks kareel aangevoerd door F. Demol. Een volle karrenvracht steen omvatte toen 800 stuks en deze werden verkocht (inclusief vrachtprijs) tegen 12 fr. per 1000 stenen. Dit was zowat gelijk aan het weekloon van de best geschoolde arbeiders in onze papierfabrieken. Niet verwonderlijk dat zij meestal nog woonden in lemen huizen.

Enkele jaren later, in 1902, liet de ploegbaas van de papiermolen te Herisem die in de nieuw aangekochte fabriek van Virginal werkte, een huis bouwen op de hoek van de Steenweg en de Fabriekstraat in Alseberg. Om het huis op te trekken werden ter plaatse kareelstenen gebakken. Van deze opdracht is nog een rekening bewaard gebleven die ons nogmaals een idee geeft van het gebeuren. De persvorm waarmee deze en sommige stenen verwerkt in de recentste gebouwen van de Herisemmolen werden gebakken, is op deze molen bewaard gebleven. In verhouding tot bepaalde archiefstukken uit de Boomse steenbakkerijen uit een iets

latere periode, merken we op dat de nijverheid bij ons reeds sterk gemechaniseerd was.

Van deze woning, afgewekt en bewoonbaar, kennen we ook de kostprijs. Daaruit merken we op dat de kost voor het aanmaken van de stenen zowat 20 % uitmaakte van de totale kost van de woning wat zeer laag is doordat de stenen slechts half zo duur waren in vergelijking met de verkoopprijs in de handel.

Gelovend aan Windericks de volgende careel-stenen
Alseberg.

<u>Dater</u>	<u>Nombr</u>				
1877					
27	100	500	careelstenen	voor	Umbrecht
29	"	2500	"	"	Heijdenbrecht, J. Kerens
30	gben	2000	"	"	"
1	no	1600	"	"	" 2-Kerens
6	"	800	"	"	" 1 "
20	"	800	"	"	" 1 "
27	"	1600	"	"	" 2-Kerens
12	"	800	"	"	" 1
13	"	800	"	"	" 1
					" <u>total</u> 14300
14	"	800	"		Amargens P
14	"	800	"		Savants F
17	"	100	"		Umbrecht
18	"	900	"		Heijdenbrecht
23	"	1000	"		" x.
27	"	700	"		" P.
		<u>14300</u>			

W. Aldaen den 24 May 1878
J. M. Dumort

Rekening voor de levering van "careelsteen" door Dm.
Demol aan Windericks op 24 mei 1878

Hoewel de nijverheid meer en meer gemechaniseerd werd, kon zij niet overleven. Vergeleken met andere regio's waren de kleilagen in onze regio te dun en te onregelmatig.

Bouwen in de 19 de eeuw het verhaal van de bouw van een schuur.

EDGAR WINDERICKX

De Bouwheer

Toen Frans Van Hemelrijck (°Dw 03.04.1805 / + Dw 20.05.1864) met Marie-Anne Winderickx (°Dw 14.10.1808 / +Dw 17.02.1891) op 9 april 1834 te Dworp trouwde, waren ze al enkele jaren bedrijvig op de papiermolen "Beurreveld" van Gillis Winderickx te Dworp (de latere brouwerij Winderickx). Frans was de tweede zoon van Peter Van Hemelrijck (°Dw 12.07.1773 / +Dw 17.03.1815) en Maria Theresia De Nayer (°Halle 1772 / +Dw 1852), brouwers op het HOOGHUIS (nu Gildenhuis) te Dworp. Zij was de 2de dochter van Gillis Winderickx (°Dw 02.04.1779 / +Dw 25.05.1852) en Anna Catharina Vellemans (°Dw 08.04.1777 / +Dw 02.11.1856), papiermaalders op de molen te ESSELT - Dworp (Kartonfabriek Winderickx Zevenborrestraat).

Vader Gillis had de oude Beurreveldmolen gekocht van Batholomeus Van der Kelen (°Dw 15.05.1747 / +Dw 25.02.1818) Schepen van Dworp, op de openbare verkoop van 25 maart 1807. (*)

Deze papierwatermolen, opgericht bij octrooi van 18 september 1551 (1), was grotendeels opgetrokken uit leem en in sterk verval. Gillis verhuurde hem nog voor drie jaar aan het gezin Van der Kelen. Die hadden toen nog vijf kinderen thuis. Nadien werd de molen verhuurd aan de gebroeders Jan Baptist en Jan-Frans Hanssens, telkens voor drie jaar. (*)

Eind 1813 liet Gillis de molen afbreken en bouwde op dezelfde plaats een grote nieuwe molen van drie verdiepingen met woonhuis en bijgebouwen. De werken begonnen in 1814, waren beëindigd in 1816.

Op 9 januari 1845 kochten Frans en Marianne samen van de weduwe Egidius Hanssens het kleine huisje met tuintje gelegen tussen de beek en hun molen, groot 2 are, voor de som van 500 fr..(*)

Na het overlijden van haar moeder Anna Catharina Vellemans, weduwe Gillis Winderickx (1856), erfde Marie-Anne uit de nalatenschap van haar ouders, groot 225.521,46 fr., de papiermolen, geschat op 11.000 fr. en andere goederen, voor 32.218,78 fr., samen. 4 ha. 49 a. 5 ca. groot. (*)

De nieuwe papiermolen was niet geschikt voor het installeren van een papiermechaniek, zoals Pieter-Frans Van Hemelrijck, de kozijn van Frans in 1837-39 gedaan had op de papiermolen van Rodenem aan de Zenne tussen Lembeek en Halle. Frans en Marianne moeten ingezien hebben dat een artisanale papierfabricatie hiermee niet kon wedijveren, de laatst genoteerde levering van grauwpapier en karton dateren van december 1871. De toekomst lag voor hen in de uitbouw van de brouwactiviteit.

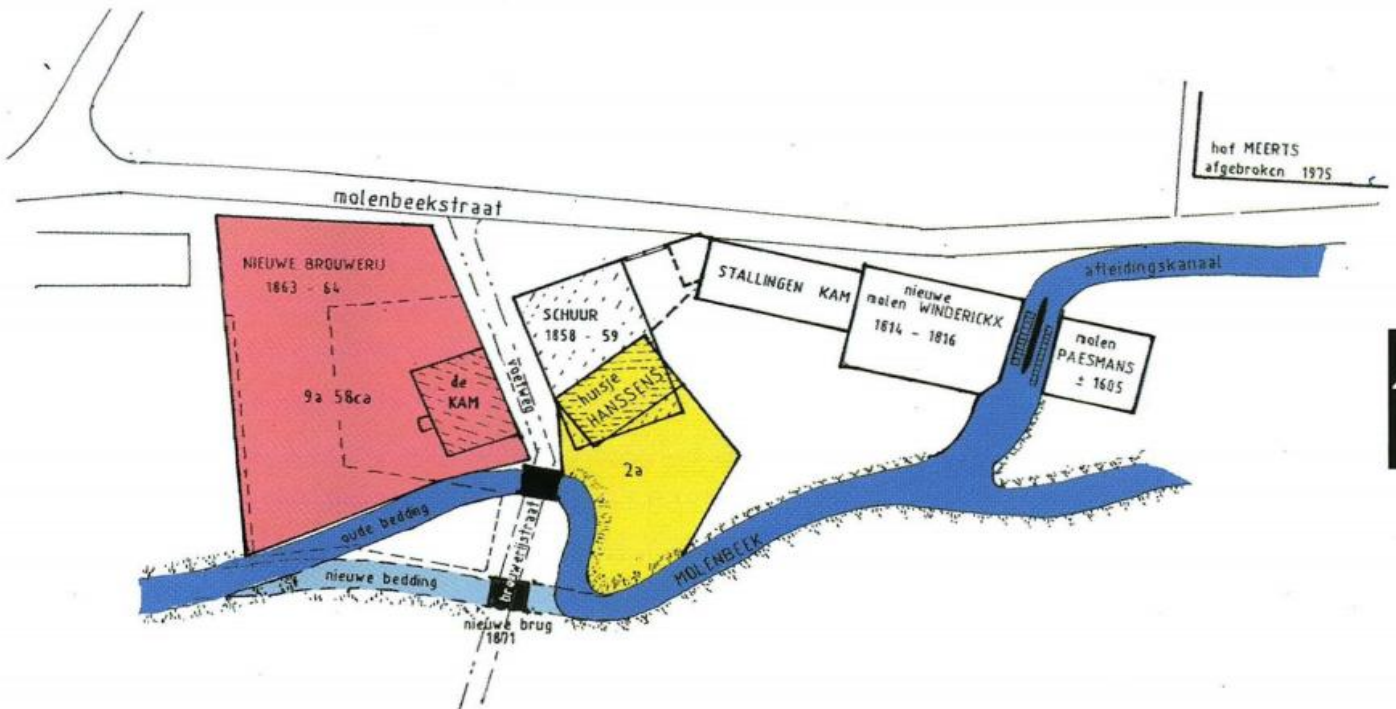
In de bijgebouwen was reeds een kleine brouwerij ingericht. Want vanaf 1838 worden leveringen van lambik en faro genoteerd. De productie was echter zeer beperkt; per seizoen werden maar enkele tientallen tonnen verkocht.

Naast de productie van papier, karton en bier deden Frans en Marianne ook aan landbouw en verzorgden met hun vier paarden, transport voor derden, onder meer voor Ferdinand DEMEURS, papiermaalder op de Steenputmolen.

Op hun hof hadden ze ook nog twee koeien, witte en de zwarte -ganzen, varkens en kippen.

Na de dood van Marianne werden de goederen van de nalatenschap Van Hemelrijck-Winderickx openbaar verkocht. In de akte van openbare verkoop van 5 juni 1891 (*) werd het eigendom nog omschreven als volgt: "Koop

2: een pachthof met papiermolen ...". Vermoedelijk werd de papiermolen pas in 1893 tot graanmolen omgebouwd door de nieuwe eigenaar, Désiré Winderickx, neef van Marianne. Désiré was de tweede zoon uit het huwelijk van August Willem Winderickx, burgemeester van Alseberg en Maria Theresia Van Hemelrijck, de oudste dochter van Frans en Marianne.

De aangekochte percelen volgens het kadasterplan VANDERMAELEN (1847) met projectie van de inplanting van de schuur, de nieuwe brouwerij en de rechtgetrokken beek.

Bouw van de schuur 1858-1860

In 1858 starten Frans en Marianne met de voorbereidende werken voor het bouwen van een schuur.

Frans hield een dagboek bij waarin hij alle gegevens met betrekking tot de bouw van de schuur min of meer geordend noteerde. Hierna een overzicht van zijn bouwchroniek.

Bouwmaterialen

Baksteen

"We hebben beginnen careel (veldovensteen) te maken den 26 april 1858".

Het kareel vormen duurde tot begin Juni 1858 onder leiding van Philemon Decuyper. In totaal werden 87.000 bakstenen op oven gezet. De kolen werden in Halle gehaald bij DEVIS, in vrachten van 4.300 kg. tegen 6 fr. de ton.

Voor het steken van leem werd 15,65 fr. betaald.

Bovendien werden nog 200.000 kareelstenen gekocht tegen 5 fr. de duizend.

Zand

Zavel werd gehaald bij Sebastiaan MINT vanaf 1 maart tot 30 juli 1858. In totaal 2 vrachten met 1 paard of 6.000 kg. en 30 vrachten van 4.300 kg. met 2 paarden samen 135 ton.

Kalk

Doornikse kalk werd gehaald in Arquennes.

Frans noteert:

"Een Dornyksche kalk 1ste qualité - voor transport f.33,34. Een wagen kalk naer ARQUENNES gehaald kost ons in 't geheel f.62,00. Een wagen Dorniksche kalk van 4.700 kg. 2de qualité - voor 't transport f.31,22."

Voor het metselen van de schuur lijken, 3 vrachten kalk van 4.200 kg elk, tegenover 135 ton zavel me wat weinig. Bovendien geeft Frans geen prijs op voor de Doornikse kalk 1ste keus.

Timmerhout

Op Halderbos werd een koop sparren gekocht voor 300,00 fr. Aan de zagers "De Busscher en Wael aen 25 stuivers" werd 44,82 fr. betaald. Aan "Passemans aen 18 stuivers" werd 19,45 fr. betaald.

Aan de lattenzager 20,50 fr.

Nagels en Bouten

In totaal werden voor 79,05 fr. gesmede nagels gekocht.

Op één post wordt ook de leverancier vermeld: "*Bij Binne van Nelle Keustes. voor nagels 5 fr.*"

De smid Henry Peetroons heeft 8 beitels gerepareerd en 2 beitels "voor steen te kappen" gemaakt. (De prijs werd niet vermeld). Smid Charel Struelens wordt vermeld voor het scherpen van beitels, 5 maal vier beitels gescherpt, bouten gemaakt of ingekort en zomeer. Hij herstelde ook de karren en zette hoefijzers.

Jos Michiels, de paardensmid die zijn smidse in den Beling op 60 meter van de molen had, werkte het meest voor Frans en Marianne. Karren en ploegen herstellen, nieuwe hoepels rond karrenwielen leggen, paarden beslaan en zomeer. Voor het jaar 1858 vermeldt Frans niet minder dan 73 posten.

Dakbedekking

De Boomse dakpannen werden gekocht bij DEVIS in Halle voor 245,12 fr. Aan de pannendekker werd 76,76 fr. betaald. In tegenstelling tot het dak op de molen had het dak van de schuur geen stropoppen.

Metsers en werklieden

Aan de metsers, niet bij name genoemd, werd 675,00 fr. betaald. Aan Jos Depeu 301,00 fr. en aan Sebastian Degreeef 700,00 fr.

Als handlangers werden vermeld: Jan Baptist Tousaint de l'Esperance, in dienst genomen op 9 oktober 1857, en Petrus Derys van Essenbeek, in dienst gekomen op 19 augustus 1857. Op 17 december 1860 werd Petrus overreden en op 3 maart daaropvolgend was hij nog ziek en terug naar huis vertrokken. Dokter Dujardin geeft hem een fles van 1 fr. en zet voor 1 fr. twee eggels, betaald door zijn werkgever. De verloning van deze mensen was zeer marginaal. Naast een maandloon ontvingen ze nog zakgeld voor de kermis, geld voor een broek (3,27 fr.), klompen (1,63 fr.), een muts, "*een jupon in bombezijn, 7 ellen aen 9 stuivers*" en zomeer te kopen.

Pieter DE REYS van "Esschenbeek" was voerman, hij werkte in daguur tegen 7 stuivers. Bovenop kreeg hij nog een "goutspenning", een paar schoenen van 6,75 fr. en 5,50 fr. om ze te herstellen. Voor kermis Halle kreeg hij 10 fr. Voor de uitvaart van zijn schoonmoeder kreeg hij 1 dag verlet en bovendien werd door Frans 50 fr. voor de begrafenis betaald.

In Frans zijn dagboek staat het allemaal regel na regel chronologisch genoteerd.

Eindafrekening

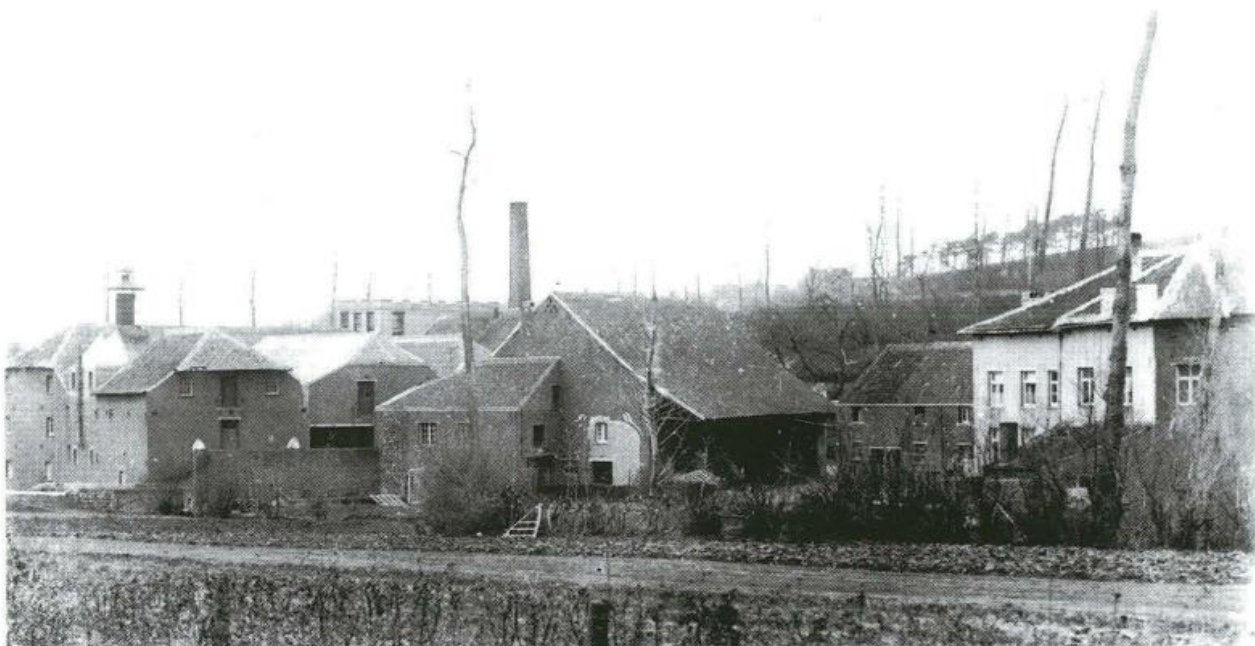
Onder de titel "Rekening der schuur", telt Frans de voornaamste posten samen en komt op een totaal van 3.868 fr. - 92 centiemen. Uiteraard zal de schuur meer gekost hebben want op andere bladzijden komen ook uitgaven voor die niet in zijn eindoptelling werden opgenomen.

Merkwaardig is ook dat hij tot in de jaren 1850 nog in gulden rekende.

De brouwerij

De schuur

Het woonhuis

De gebouwen omstreeks 1905

Verder verloop

Op 7 maart 1859 kochten Frans en Marianne van Daniel Surkeyn en zijn vrouw Anna Catharina Denayer voor 1.400 fr. de Kam, een tot woonhuis omgebouwd brouwerijtje rechtover het huisje van Wwe Hanssens. "een huys uytgemaekt van keuken, kamer, wasch-hys en kelder met hof er van afhingende gemeynlyck genaemd den kam..; groot den grond negen aren acht en vyftig centaren". (*) Daniel Surkeyn had dit perceel in december 1854 uit de nalatenschap Sebastiaen Denayer gekocht voor 1.470 fr. (*)

Zo werd het eigendom van Frans en Marianne met 9 a 58 ca vergroot. Op dit terrein zouden ze in de jaren zestig de nieuwe brouwerij - mouterij bouwen. Daarvoor werd ook de Molenbeek gedeeltelijk verlegd. Als zoon van Petrus, brouwer op het Hooghuis, kende Frans de brouwersstiel. Maar hij stierf op 20 mei 1864 in volle bouwperiode. Hij was toen 59 jaar oud. Zijn weduwe voltooide de bouwwerken. Wanneer de productie in de nieuwe brouwerij opstartte, is in het dagboek niet genoteerd. Vermoedelijk na de dood van Frans (1864).

Na verloop van tijd werd de schuur verbouwd tot biermagazijn, waarschijnlijk toen begonnen werd met de productie van geuze (\pm 1892). Op de benedenverdieping werden de "caveaux" gemetst, boxen waarin 6000 tot 12.000 flessen lambik konden hergisten tot geuze. Boven de gelijkvloerse verdieping kwam tussen ijzeren liggers een geweldige verdieping voor de lagering van tonnen lambik en daarboven een houten zolder voor het opslaan van lege tonnen.

Epiloog

In 1999 werd een aanvang gemaakt met de verbouwing van de schuur en de aangrenzende gebouwen tot woonerf.

De dakconstructie van de schuur voor de verbouwing van 1999

Iconografie

1. Het molen- en brouwerijcomplex met in het midden de schuur. Steendruk uit \pm 1894 (zie voorpagina).
2. De aangekochte percelen volgens het kadasterplan VANDER MAELEN (1847) met projectie van de inplanting van de schuur, de nieuwe brouwerij en de rechtgetrokken beek.
3. De gebouwen omstreeks 1905 met in het midden de schuur.
4. De dakconstructie van de schuur voor de verbouwing van 1999.

Bronnen

1. ARAB Rekenkamer Brabant 295 f.149
2. (*) Privé-archief E. Winderickx - families Winderickx, Van Hemerijck, Denayer

Bijnamen, gekleurde taal van de dorpspsychologen ?

MARC DESMEDT

Zoals ons dialect stilaan vervaagt en wij nog slechts af en toe een "sterk verdund" Brabants praten, om zo toch onze binding met onze streek te belijden, zo ook worden de mooie en meestal "*sappige*" bijnamen gaandeweg "vergeten".

Mijn alias behoort als volgt te worden gebruikt: "*Marc va Jul va Susse va fieren Hanjke*".

Maar ik ontsnap aan de honende blik van mijn burens die helemaal niet weten dat mijn veel te vroeg gestorven overgrootvader "Henricus Desmet" (hij werd slechts 35 jaar) zich blijkbaar steeds van zijn beste kant trachtte voor te doen.

Mijn vader had er zeker wat aan over gehouden want "*Jul de champetter*", (25 jaar veldwachter in de deelgemeente Beersel), zou nooit de deur uit zijn gegaan zonder, een met "*eau de cologne*" rijkelijk besprenkelde zakdoek in de broekzak te hebben gestopt.

Tijdens de komende maanden zullen we met de nodige zorgvuldigheid de bijnamen van heel wat personen en/of families inventariseren en voor u toelichten of althans trachten enige omschrijving van hun "*trotse of verguisde erfgenamen*" te geven.

Als voorsmaakje waren alvast twee van onze leden bereid een oefening in die zin te maken ten minste wat hun eigen familie betreft.

Een bijnaam met oorsprong in Huizingen

LYDIA DENAYER

Pjeir va Maree va Pikke Nils

In de eerste helft van de 20ste eeuw was het gebruik van bijnamen of aliasnamen nog een algemeen verschijnsel. In dorpen, scholen, fabrieken en verenigingen werden de mensen bedeed met een bijnaam.

Als kind hoorde ik vaak dat de dorpsgenoten mijn vader kenden onder de naam van "*Pjeir va Maree va Pikke Nils*".

Dus dacht ik dat mijn overgrootvader Pikke Nils Niels of Neels moest heten. Bij menige familiebezoeken hoorde ik dat er veel mannelijke telgen in de familie de voornaam Petrus of Pierre kregen. Maar de logica was hier ver te zoeken.

Op een dag vernam ik dat mijn overgrootvader niet Petrus maar wel Philippus Ost heette.

Het mysterie bleef decennia onbeantwoord.

Toen de microbe van de genealogie zich stilaan ontwikkelde, werd het waarom weer levend en de zoektocht begon.

Akten van geboorten, huwelijken en overlijdens werden gelezen, in opklimmende orde van het bekende naar het onbekende...

Mijn grootmoeder, Marie Ost (geboren in Huizingen op 26 maart 1877) was de dochter van Philippus Ost (geboren in Huizingen op 26 mei 1839).

Familiefoto OST- DE BELDER voor hun huis aan de Menisberg te Huizingen (omstreeks eeuwwisseling)

staand van links naar rechts :

ROSALIE, JOHANNA, CATHARINA, MARIA, MATHILDIS, BARBARA SABINA(dixit Sabine)

zittende : THERESIA, JOANNES BAPTISTA, PHILIPPUS OST, JOANNA DE BELDER, ANNA CATHARINA, (dixit Trinne)

Het gezin van Philippus en zijn vrouw Johanna De Belder kreeg elf kinderen: acht meisjes en drie jongens waarvan Albert Philippus na amper één jaar en Josephus op driejarige leeftijd overleed.

De vader van Philippus Ost, Michel werd geboren te Brussel op 4 maart 1794 en was gehuwd met Anne Catherine Bartholomé geboren te Huizingen in mei 1799.

Anne Catherine was de dochter van Jean Baptiste Bartholomé en Anne Catherine Paesmans.

Deze Jean Baptiste overleed in Huizingen in 1802. Op 2 juni 1819 hertrouwde zijn weduwe met Jean Baptiste Neels zelf een Huizingenaar geboren in deze gemeente op 12 juni 1775.

Het vermoeden is sterk dat hier de oorsprong van de bijnaam "Nils" moet liggen.

Wat de betekenis is van "Pikke" is nog onduidelijk. Wij waren overtuigd dat deze van de voornaam Petrus afgeleid was. Hiervoor vonden we niet zo onmiddellijk de geschikte kandidaat. Maar misschien heeft deze aliasnaam wel een heel andere oorsprong.

Mogelijk kunnen andere officiële akten ons nog verder helpen om een tipje van de sluier op te lichten.

Bijnamen uit Alseberg:

STEFAN KILLENS

Tist va Mainkes

Op bijgaande familiefoto, genomen in september 1935 staat in het midden Jan Baptist Sleewagen. In Alseberg noemde men hem *Tist va Mainkes*.

Hij was er schoenmaker en vooral gekend voor het maken van speciale schoenen. Zoals dat vaak het geval was hield hij er naast de schoenmakerij ook café. Hij was herbergier van de herberg "De Vlaamse Leeuw" gelegen aan de Dreef (nu de Vanderveldenlaan).

56

Van links naar rechts :

Pastoor Frans Sleewagen (*1ste mis Alseberg 1910*), Onbekend, Jan Baptist Sleewagen alias 'Tist van Mainkes', Mathilde Sleewagen, Jozef Killens, Catharina Sleewagen

Susse Pazje

De schoonbroer van Jan Baptist was Désiderus Franciscus Killens (°Sint Genesius Rode 19 mei 1889 - + Alseberg 16 september 1957). Ook hij had een "bizarre" bijnaam, namelijk "Susse Pazje". Hij was meubelmaker en gekend voor zijn sculpturen met fruitmotieven "double corps".

"De goede zaak dienen" was zijn leuze.

†

DAT HET EEUWIG LICHT IN JESUS-CHRISTUS
VERSCHIJNE AAN

Desiderius Franciscus KILLENS

echtgenoot van Catharina SLEEWAGEN

Lid van de H. Sakramentsbond

Voorzitter van de Kristelijke mutualiteit "Onze Lieve Vrouw van Alseberg", van de Kristelijke Bond van gepensioneerden en van de B. A. C. Vereerd met de Medaille van 1e Klas.

gehoren te St. Genesius-Rode, op 19 mei 1889 en godvruchtig overleden te Alseberg, op 6 september 1957, gesterkt door de laatste H.H. Sakramenten en de Pauselijke zegen.

Een goede man is van ons heengegaan, wiens herinnering bij velen nog lang zal voortleven, zowel om zijn karakter-eigenschappen als om zijn geloofsleven.

'n Voorbeeldig huisvader, die zijn kinderen voorging met zijn kristelijk voorbeeld en vaderwoord.

'n Katolieke sociale strijder van het eerste uur op de voorgrond: Syndikaat, Davidsfonds, Mutualiteit, Spaardienst en Gepensioneerden. Onvermoeid gaf hij tot op zijn sterfbed zijn grote gaven aan zijn medemensen, die hij zijn leven lang in zijn hart droeg.

Zijn kruis, dat hem dikwijls zwaar drukte, droeg hij heldhaftig, gedachtig Kristus' woord: "Wie mijn leerling wil zijn, neme zijn kruis op en volg mij na."

Beste medewerkers, mijn besten dank voor uw hulp; zet de goede strijd voort tot de voleinding. Bidt voor mij.

Duurbare echtgenote, kinderen, kleinkinderen en familie, onze scheiding is maar tijdelijk. Leef naar Gods Liefdewet om eeuwig verenigd te zijn.

Hij leve in de vrede van Kristus.

O. I., Vrouw van Alseberg, b. v. o.

Mevrouw Desiderius Franciscus KILLENS,
geboren Catharina SLEEWAGEN,

De Heer en Mevrouw Jan KILLENS-
LABARRE en kinderen.

De Heer en Mevrouw Jozef KILLENS-OSCE
en kinderen.

De familie KILLENS, SLEEWAGEN,
DE PUE en HOLLEMANS,

danken U van harte om Uw gebeden en
blijken van christelijke deelneming.

Druk. A. Van de Perre, Alseberg

Erratum

Op bladzijde 151 van ons vorig nummer verscheen er 'letterlijk' een verkeerd teken .

Onderaan links staat: ' ... - Au **Signe**'

Moet uiteraard zijn: ' ... - Au **Cygne**'

Onze excuses !

Is het trimestrieel tijdschrift van het Heemkundig genootschap "van Witthem" - Beersel

Januari - maart 2000 - nummer 5 - jaargang 2

voorzitter	Marc Desmedt Dwersbos 109 - 1650 Beersel 02.377.27.94
ondervoorzitter	Edgar Winderickx Brouwerijstraat 18 - 1653 Dworp 02.380.30.14
secretaris	Lucia Craemers Waterpoelstraat 24 - 1652 Alseberg 02.380.27.76
penningmeester	Piet Van Capellen Boomgaardstraat 12 - 1653 Dworp 02.380.35.48

Inlichtingen tijdens de kantooruren in het gemeentehuis te Beersel - dienst cultuur:

Frans Samijn
Alsebergsesteenweg 1046
1652 Alseberg
02.382.08.29

Kostprijs los nummer 200 BEF

Jaarlijks lidgeld bedraagt 500 BEF

te storten op rekeningnummer 001-3114341-38 van het heemkundig genootschap "van Witthem" Beersel, met vermelding van naam, voornaam en adres en de vermelding "LIDGELD 2000"

Na storting ontvangt u alle publicaties in desbetreffend jaar

Werkten mee aan dit nummer:

Jan Brassine - Hugo Partous - Jos De Gelas - Edgar Winderickx - Lydia Denayer - Stefan Killens - Marc Desmedt - Rik D'Hondt

Verantwoordelijke uitgever en samenstelling: Marc Desmedt
Eindvormgeving en druk: Idea Communication - Lot

*Heemkundig
Genootschap
"van Witthem"*